

سلسلہ مطبوعات کتبۃ امیر اہمیت

مئے دوست

بار اول

(قیمت)
پندرہ

فهرست

تصاویر و یادداشت‌های شوکت بلگرامی (۲۶) عمر خیام

- ۱- حالات منبرجم - نوشته سید محمد علی بلگرامی بی ادب از بی بی ثانی فرزند مشرحم
- ۲- حالات مختلف - نوشته عالیجناب نواب صدیق یار جنگ سید علی نظام طباطبائی طایفه

- ۳- دیباچه - متبسم
- ۴- تقریظ - چهارچوب کوشن پرشادین السلطنة حضرت شاد و جی سی آئی ای

- ۵- تقریظ - بزرگ قوم نواب و الملک بهنامولوی سید حسن بلگرامی مرحوم و مخفوز
- ۶- تقریظ - معجز نسیان نواب صدیق یار جنگ سید مولانا مولوی حبیب الرحمن خان صاحب

- ۷- تقریظ - سابق صدر الصدور دولت آصفیه
- ۸- تقریظ - رشحه ملک گد سید شمس العلماء مولوی آیداد امام عباسی نویسنده
- ۹- رباعیات عمر خیام مع ترجمه جناب شوکت مرحوم و مخفوز

یکشنبہ یومین

مجموعہ ہذا

قد شناس و سرپرست ارباب کمال استخوار بیدیل و مثال احباب
حشمت و جاہ و جلال ہزار کسلینسی راجہ راجہ پان ہمدادہ سرکش بر شاہ
بہین السلطنتہ کے۔ سی۔ ایس۔ آئی۔ جی۔ سی۔ آئی۔ ای پیشکار و خدم
باب حکومت سرکار عالی حضرت شاہ ظلہ العالی سرکار دام قبالہ و ضاعف اجلار کے

نام نامی اسم گرامی

بہ تخیل و صیت جناب والد ماجد مرحوم و مغفور بہ کمال ادب معنون

کیا جاتا ہے

دعا گوئے دولت

سید محمد علی گرامی

فرزند سید کاظم علی شوکت بگرامی مدحوم و مغفور

حالاتِ مہرجم

نہشتہ

سید محمد علی بلگرامی۔ بی آ آرنہ بی بی فرزند مہرجم

حضرت والد ماجد سید کاظم علی صاحب شوکت بلگرامی فرزند صاحبی منشی
سید علی حسن صاحب بلگرامی بتاریخ ۲۱ مارچ ۱۳۹۳ھ بمولدہ حیدر آباد میں پیدا ہوئے
عربی کی تعلیم پہلے اپنے والد سے اور اس کے بعد حسام الاسلام عمدہ العلماء بحر العلوم مولانا
مولوی سید شام حسین صاحب عظیم آبادی سے حاصل کی اور فارسی آغا میرزا جواد طہرانی
پڑھی انگریزی کی تعلیم کے لئے مدرسہ اعزہ میں شریک ہوئے۔ میٹرک تک تعلیم پانے کے
بعد یہ سلسلہ منقطع ہو گیا

ابتداءً عمر سے شعر و سخن کا ذوق تھا اساتذہ کے اشعار بکثرت یاد تھے
اور زمانہ طالب علمی میں طلباء سے تنہا بیت بیتی ہوا کرتی گھنٹوں یہ سلسلہ قائم
رہتا لیکن اشعار کی آمد میں کمی نہ ہوتی حسب ضرورت شعر موزوں
بھی کر لئے جاتے۔ اس خوف سے کہ یہ قبل از وقت مشغلہ شاعری والد کے
ملاں کا باعث نہ ہو مشق سخن ابتداءً مخفی طور پر ہوا کرتی اور گھر کے ایک دیرینہ

شوکت بلگرامی

ملازم سے گوشہ تنہائی میں داد سخن لیجاتی اور اس طرح پر یہ فطرتی ذوق
پورا ہوا کرتا بالآخر طبیعت کے روز افزوں زور نے ذوق سخن کو پروہ خفا سے
عرصہ ظہور میں لائے کمال اور قابل باب نے ہنرمند بیٹے کی جو دست
طبع میں رکاوٹ پیدا کرنا مناسب نہ سمجھا اب کیا تھا تا فاعدہ شوق
سخن جاری ہوئی اور غزلیں کہی جانے لگیں ابتداً فصاحت لکھنوی خلف
امانت لکھنوی سے اصلاح لی اس کے بعد حضرت امیر مینائی سے تلمذ اختیار کیا
متقدمین میں میر وغالب کا اور متاخرین میں میر انیس کا کلام پسند تھا
اور انیس کا بیشتر مطالعہ فرماتے غزل گوئی کے علاوہ قصائد اور مسدس
بھی کئے پہلا مسدس اپنے استاد حضرت امیر مینائی کے انتقال پر کہا جس
میں مادہ تاریخ یوں نکالا ہے

ہا نص غم سال مینای بخواند آن قدح بشکست و آن ساقی نہا
حضرت امیر مینائی کے انتقال کے بعد لائق استاد کے لائق شاگرد
یعنی جانشین امیر مینائی مرحوم و مغفور نواب فصاحت جنگ بہادر حلیل مدظلہ او
خلف الصدق امیر مینائی مرحوم نواب اختر یا جنگ بہادر اختر مینائی سے
جناب شوکت مرحوم سے روابط اس درجہ بڑھے کہ گویا ایک دوسرے کے
عسزیتھے ہمیشہ شعر و سخن کا چرچا رہا کرتا چنانچہ یہ ارتباط آخر تک
باقی رہا۔

مشاعروں کی شرکت | ببل ہندوستان اُستاد شاہی نواب فصیح الملک و آغ
 دہلوی کی تشریف آوری کے بعد حیدرآباد میں شعرو سخن کا خوب چرچا ہو گیا۔
 مشاعرے پابندی سے ہوتے لگے۔ حضرت امیر معینا نے حیدرآباد آنے
 کے چند روز بعد ہی رحلت فرمائی نواب شاگردان امیر میں سے چند لوگ تھے جو
 حضرت و آغ کے شاگردوں کے مقابل میں شریک مشاعرہ ہوتے
 اور غزلیں سن کر داد سخن لیتے۔ ان دنوں جناب شوکت کی شوق بھی زور و
 پرتھی۔ شباب کا عالم طبیعت میں فور۔ پوری محنت و فکر سے طرحی غزلیں
 کہتے اور اپنے استاد بھائیوں کا ساتھ دیتے۔ چنانچہ حضرت و آغ نے
 اپنے ایک شعر کو یہ خدا جل نے نہیں کیا لکھ دیا ہے۔ زبان بکری نہیں جاتی قلم کی
 قبل مشاعرہ عام کر دیا کہ قلم کا قافیہ اگر کوئی اس سے بہتر باندھ سکتا ہو
 تو باندھے۔ شاگردان امیر نے خوب خوب زور طبع دکھلایا اور نئے نئے
 و حنک سے اس قافیہ کو باندھا لیکن حضرت و آغ کے شعر کا مقابلہ نہ ہو سکا
 بالآخر کامیابی کا سر جناب شوکت ہی کے سر پہ آیا آپ نے ایک تو مطلع کہا
 اور دوسرے یہ کہ حمد میں کہا۔ حضرت و آغ نے بے اختیار ہو کر داد دی ہے
 تیری توصیف جب ہم رقم کی خوشی سے کھل گئیں بھینچ قلم کی
 انیس دنوں غلیہ و دہلوی شاگرد و استاد و ق حیدرآباد و تشریف لائے انہی کی
 آمد کی تقریب میں مشاعرہ منعقد ہوا۔ طرح خواجہ وزیر کی مشہور غزل بیان ہو کر

دکار وداں ہو کر ہوئی جناب شوکت نے بھی غزل کہی آپ کے ایک شعر
اور مقطع پر خوب داد ملی۔ ملاحظہ ہو سہ کہاں کے حضرت یوسف کدھر
کے قلعے والے یہ اسی رستہ سے گذرے میں ہزاروں کار وداں ہو کر۔
قلم بھی واسطی ہے اور میں بھی واسطی شوکت پر قیامت ڈھائی گئے نخل میں نوں
ہمزیاں ہو کر۔ ایک اور مشاعرے کی غزل کا مقطع یہ ہے سہ

کیونچ ہو شوکت اتر کر تہ و ان کا فیض ہے آسمان سے کرتی ہے باتیں زمین اشعار کی
کلام شوکت ایہ بھی ایک اتفاق ہے کہ ترجمہ رباعیات عمر خیام جو جناب شوکت
کی آخر عمر کا کلام ہے سب سے پہلے زیور طبع سے آراستہ ہو کر قند و انان سخن
کے ہاتھوں میں پہنچ رہا ہے اس کا سبب یہ ہے کہ جناب شوکت نام و نمود کو
نا پسند فرماتے تھے نہ تو خود آپ نے کبھی اپنا کلام کسی رسالہ کو بھیجا اور نہ
دیوان کی طبع کا خیال فرمایا البتہ مولانا حسرت موہانی کے اصرار پر چند کچھ لکھا

بلکہ جناب شوکت نے مسلسل ملازمت ایک تہ تک علی گڑھ میں قیام فرمایا اور وہیں مولانا
فضل الحسن صاحب حسرت موہانی سابق ایڈیٹر اردوئے معلیٰ اور مولوی احسن اللہ خان صاحب شائق
بکر آبادی مدبر قند پارسی سے ملاقات ہوئی اور ملاقات نے بہت جلد بے تکلفی کی صورت اختیار کر لی
تقریباً روزانہ دن کا بیشتر حصہ یہ تینوں حضرات ایک ہی جگہ گزارتے اور ہمیشہ شعر و شاعری کے چرچے
مبارک کرتے۔ کوئی جہیز ایسا نہیں گزرتا کہ جس میں دو چار غزلیں نہ بھٹی ہوں اکثر ان کی اس دلچسپ
صحبت کو یاد کرتے اور فرماتے کہ عجیب بر طلف زندگی تھی چنانچہ حیدر آباد واپس آنے کے بعد جو
غزل اردوئے معلیٰ میں بھیجی اس کے مطلع میں اپنے اس خیال کا اظہار یوں فرمایا ہے۔
شائق و حسرت سے حال درد و فرقت کیا کہیں کیا گذشتی ہے ہمارے دل پر شوکت
کی کہیں ۴

اُردوئے معلیٰ میں بھیجیں ایک عرصہ کے بعد یہ سلسلہ بھی منقطع ہو گیا۔ یہی وجہ تھی کہ خاص احباب کے علاوہ بہت سے قدروانان سخن کو اس کا موقع نہ مل سکا کہ کلام جناب شوکت سے لطف اندوز ہو سکیں۔ کلیات شوکت مرتبہ جو انشائے اللہ تعالیٰ بہت جلد ارباب ادب کی خدمت میں پیش کیا جائے گا یہ مختصر تمہید جناب شوکت اور ان کی شاعری سے ناظرین کا تعارف کرانے کے لئے حوالہ قلم کی گئی مفصل حالات کلیات کے ہمراہ طبع ہوں گے۔

رنگ و نوز کلام ایوں تو ابتداء عمر کے کلام میں عشیقہ رنگ بھی ہے۔ لیکن جناب شوکت کی طبیعت میں سوز و گداز زیادہ تھا۔ اسی لئے میر اور انیس کا کلام مطبوع خاطر تھا اور یہی رنگ انہوں نے خود بھی اختیار کیا چنانچہ فرماتے ہیں

دل ہے شوکت کا جو حسرت کہہ بزم نشاط

کیفیت اس کے ہر ایک شعر میں فریاد کی ہے

اوائل عمر میں طویل ترکیب بند موسوم بہ صبح ابید۔ شام غربت اور گور غریباں نظم فرمائے ان سے طبیعت کا رنگ ظاہر ہوتا ہے۔ گردش زمانہ نے حسرت مند طبیعت کو بہت ہی جلد حرام و یاس کا شکار کر دیا یعنی شباب کے ساتھ ہی سامان راحت و اطمینان بھی رخصت ہوئے اور عمر کا آخری حصہ انتہائی تفکرات میں بسر ہوا یہی وجہ تھی کہ آخر عمر کے کلام میں "آلام و مصائب"

کی داستان ”بے ثباتی دنیا و عیش و روزہ کی ناپائیداری“ ”بے وفائی از با
زمانہ کی“ ”نول آزاری کا انجام اور دشمنی سے حذر“ ”شکوہ احباب“ ”لو
”منعم حقیقی پر توکل“ کی جھلک نظر آنے لگی۔ نمونہ کلام ملاحظہ ہو۔
”آکام و مصائب کی داستان“

اے سوسن لب بستہ ای ز کس نورستہ کہد و کہیں دیکھے ہوں گہم سے جگر خستہ
کہد نیارہ عشق سلام اس سے ہمارا اس راہ سے گزے جو کوئی خاک بسر اور
بجز ذراغ تنہا کچھ نہ دیکھا ہم نے گلشن میں بتاؤ ہم صغیر و تم نے کیا گلزار میں دیکھا
اٹھائیں سختیاں دنیا میں روئے کھلے تھے دل پارنج کا نوکر ہوا راحت سناں موکر
مرثیہ تھا کہ داستان دل کی رو پڑے سن کے سب کھڑے بیٹھے
بے ثباتی دنیا اور عیش و روزہ کی ناپائیداری“

بیٹھ جافرش زمین چرخ و خاشاک نہ دیکھ خاک ہونا ہے تجھے جانبِ فلاک نہ دیکھ
اے عندلیب باغ جہاں میں نہ دل لگا ناپائیدار رنگ ہے اے اعتبار گل
تمہید ہے خزاں کی یہ ہنگامہ بہا اچھا ہے میرا نخل تنہا ہراندہ ہو
وقت اوروں کیلئے سمجھے دور روزہ زندگی آدمی رستی سے اپنی باخبر آتنا تو ہو
اس کی خوشی کو دیکھ کے ہوتا ہے لکھنچ جس مست آرزو کو غنیمت انتہا نہ ہو
بے وفائی از لب زمانہ“

”تلاش مہر و وفا ہے ہمیں زمانے میں چلے ہیں ٹھونڈے غمناک و آشیانے میں“

نام و فاضل زبان سے نہ لوں میں جیج پس چلے
وفا کا نام دیکھا ہے پرانی دولت انہیں
ہم کو رسم و فائدہ آئی اس
وہ ایک رسم تھی اگلے زمانہ والوں میں

دنیا کا رنگ دیکھ کے کہتا ہے دل ہی
نہیں ہے صفحہ ہستی یہ اب باقی نشان
عمر بھر مور و جفا ہی ہے
وفا کا نام جو سنتے ہو آج کل شوکت
دل آزاری کا انجام اور دشمنی سے حذر۔

بتو آنکھیں خد کرو تو دل ٹوٹے ہوئے دیکھو
ذرا صبر چمن میں پھول تلے ہوئے دیکھو
ان سے ڈرو خوف سے کرتے نہیں یاد بھی
شکوہ کرو اگر تو محبت کی راہ سے
تقدیر نہ کر دے کبھی مجبور کسی کو

نہ چھالے رہروان عشق کے پھولے ہوئے دیکھو
اسیرانِ قفس کی آنے کی گال کھلائے ہیں
دور تک جاتا ہے اوسفاک تیرے بعد
دیکھو ہنسی میں بھی نہ کسی کو برا کہو
خوش ہوتے ہو کیا دیکھ کے رنجور کسی کو
شکوہ احباب۔

بلکہ اب بیگانہ ناٹھ رہے فریاد بھی
ہمیں کر نیلے ہمارے ہی مہربان برادر
دوست ہنستے ہیں میرے روئے رونے سے ہی
ہم آپ زندگی سے خفا ہیں خفا نہ ہو

آشنا ہی اس زمانہ کے نہیں نا آشنا
رہیں گی چرخ کی بے مہربانیا نصیب
ہے ہمارے شکایت نہ گلہ دشمن سے
بیرا اہل درد سے او بے وفائوں

امتحان دوستوں کا کر لیں گے
اپنا دشمن اگر زمانہ ہوا

”منہم حقیقی پر توکل“

میرا
میں اول سے سمجھتا ہوں کہ بالآخر جو تو
فیہر عشق کو کیا چاہیے وہ اور کیا مانگے
کریم میں تیری رحمت سے ناامید نہیں
خدا سے لو لگا زیر قدم منزل سمجھ اپنی
تیری ہی جستجو میں چلے جو نفس چلے

بڑھائے منہ چھپا کر اور جوش آرزو میرا
زمین و آسماں قبضہ میں تیرے اور تو میرا
کے کی نثرم تھی اندیشہ مال نہ تھا
یہ دو باتیں سنیں ہم نے زبان شمع فنا
مٹ جائے دل وہ ہمیں ہوائے ہوس چلے

ترجمہ رباعیات عمر خیام

رباعیات عمر خیام کا ترجمہ ایک فرمائش کی تکمیل تھی۔ اس کی ابتداء یوں ہوئی
کہ جناب شوکت نے مذمت شراب میں چند رباعیاں کہیں چونکہ مولوی
علی حیدر صاحب علامہ نظم طباطبائی النخاطب بہ لو اب حیدر یار جنگ بٹا
کی ایک مستقل مثنوی متعلق مذمت شراب طبع ہو کر مقبول خاص و عام ہو چکی تھی
اس لئے بعض احباب نے جناب شوکت کو مشورہ دیا کہ کسے ہوئے مضمون
وہرانا بیکار ہے بجائے اس کے رباعیات عمر خیام کا ترجمہ اردو رباعی میں
جو ابھی تک نہیں ہوا ہے ہو جائے تو مناسب ہے احباب کے اصرار نے
اس کام کی ہمت بندھوائی ورنہ آخر عمر میں افکار کی زیادتی اور سلسلہ
علاست کی شدت سے فکر سخن کی تاب نہ رہی تھی۔

ترجمہ کا طریقہ یہ تھا کہ رباعیات پڑھی جاتیں اور جو رباعی اپنے خاک

رنگ کی سمجھی جاتی یا کسی باعث مبیوع خاطر ہوتی اس کا مضمون مناسب
 الفاظ میں ادا کیا جاتا۔ لفظی ترجمہ کی پابندی پر مطلق توجہ نہ تھی اولیٰ خیال کا
 جو بہترین اسلوب سمجھنے اختیار کرنے اور زیادہ تزیین و کشش ہوتی کہ لطف سخن
 ہاتھ سے نہ جائے اس کی تصریح جناب شوکت نے اپنے مختصر زیادہ میں
 بھی فرمائی ہے جو شامل مجموعہ ہذا ہے، تقریباً تمام رباعیات کے ترجمہ میں
 اصل رباعی کا مضمون قائم رکھا ہے۔ البتہ ترتیب میں تقدیم و تاخیر ہے
 کہیں کہیں فرق بھی نظر آئے گا۔ لیکن صرف اتنا ہی ہے کہ اصل رباعی
 مضمون کے علاوہ اپنی طرف سے اضافہ کیا ہے جس سے حسن بیان بھی
 اضافہ ہو گیا ہے۔ ترجمہ کو بغور دیکھنے سے معلوم ہوتا ہے کہ جناب شوکت نے
 نہ صرف خیام کے الفاظ کو پیش نظر رکھا ہے بلکہ اس کے نفس مضمون کو لیکر
 اس انداز سے اردو کے قالب میں ڈھالا ہے کہ ترجمہ میں جان آگئی ہے
 اور پڑھنے والے کو اصل کا لطف آتا ہے افسوس کہ یہ فرمایش بعد از وقت
 ہوئی اور سلسلہ علالت نے کچھ ایسی طوالت اختیار کی کہ یہ شوق نا تمام
 رہا بقول مترجم ”فکر معاش نے فکر سخن کے قابل نہ رکھا اور یہ دفتر نا تمام
 سے دو آتشہ تاج الکلام و خزانہ خیام |

جناب شوکت کا نا تمام ترجمہ ابھی مسودہ ہی کی صورت میں تھا کہ رباعیات
 عمر خیام کے دو اردو ترجمہ طبع ہو کر شائع ہو گئے پہلا ترجمہ مولوی لائق سید صاحب

قوی امر و جوی کا ہے جو جناب شوکت کے انتقال کے تین ماہ بعد اپریل ۱۹۲۲ء
 میں شاہجہانی پریس دہلی سے شائع ہوا۔ قوی صاحب نے ۶۴ء ربا عیات
 کا مظلوم ترجمہ فرمایا ہے لیکن اس کی پابندی نہیں کی کہ رباعی کا ترجمہ رباعی
 میں ہو۔ البتہ افسر الشعراء و آغا شاعر قزلباش دہلوی نے اس کا لحاظ رکھا ہے
 یہ ترجمہ جناب شوکت کے انتقال کے تین سال بعد ۱۹۲۷ء میں شائع ہوا۔
 افسر الشعراء صاحب نے ۲۰۰ رباعیات کو انتخاب کر کے اردو رباعیات
 میں ترجمہ فرمایا ہے اور اس کی کوشش کی ہے کہ ترجمہ بامحاورہ بھی ہو اور
 لطف شاعری بھی قائم رہے چنانچہ وہ ترجمہ کی خصوصیات کے ضمن میں لکھتے
 ہیں ”میرے خیال میں اس ترجمہ کو وہی احباب چٹخارے لیکر پڑھ سکتے
 ہیں جو فارسی زبان اور اردو کے معانی دونوں پر عبور کامل رکھتے ہیں۔۔۔
 یہ بھی واضح رہے کہ یہ لفظی ترجمہ نہیں بلکہ پرکھی مارنا مجھے نہیں آتا،، ویساچہ
 تختانہ خیام صفحہ ۹۔

افسر الشعراء صاحب کو اپنے دعویٰ میں کس حد تک کامیابی ہوئی ہے
 اس کا اندازہ ناظرین تختانہ خیام کو ہو گا۔ یہاں صرف یہ بتلادینا مقصود
 ہے کہ جناب شوکت کے ترجمہ کی خصوصیات بھی جیسا کہ عرض کیا جا چکا ہے
 ان کی خصوصیات سے ملتی جلتی ہیں۔ تقریباً دونوں نے ایک ہی طرح کی
 پابندیوں کا لحاظ رکھا ہے۔ میدان سخن ایک ہی ہے اور نثر و قلم و واحد ابلاغیہ

لطف زبان کو قائم رکھ کر لفظی ترجمہ نہیں بلکہ اولے مضمون میں کس کو زیادہ
 کامیابی ہوئی ہے۔ ناظرین کے ذوق طبع اور نکتہ شناسی پر اس کا فیصلہ
 موقوف ہے تقریباً (۲۵) رباعیات ایسی ہیں جن کا ترجمہ دونوں صاحبان
 کمال نے کیا ہے ان کا ایک نمبری جدول بطور ضمیمہ اس مجموعہ میں شامل ہے
 تاکہ صاحبان ذوق کو مقابلہ میں سہولت ہو یہاں بطور نمونہ صرف پانچ
 رباعیات مع ترجمہ پیش ہیں۔ (۱)

بایط می گفت مائے درت و تاب
 باشد کے بجوئے رفتہ باز آید آب
 بگفت چون من تو کشیم کباب
 دنیا پس مرگ باچہ دریا چہ سراب

خیاں

ایکس جھلی نے بٹ سے کہا ہو کر بے تاب
 شاید کہ یہ ندی ہو دو بار دہر آجا
 بٹ بولی دوانی ہوئے ہم تم جو کباب
 کیساں کہیں کچھ بھی ہو دریا کہ سراب

افضل الشعر

بٹ سے کہتی تھی ماہی سینہ کباب
 کیا ہو جو تنو سے ابل آئے آب
 بٹ نے جھلک کر کہا جب ہم نہ رہے
 ہے ایک ہمارے بعد دریا و سراپ

شوکت

(۲)

اتنی چرخ فلک خرابی از کینہ تست
 بیدار گری عادت دیرینہ تست
 اے خاک اگر سینہ تو بشکافتند
 بس گو بہر تہی کہ در سینہ تست
 خیاں

یہ ظلم و ستم چرخ تراکینہ ہے
اے خاک ترا قلب اگر چاک کریں

بیدا و گرمی عادتِ دیرینہ ہے
بہرِ زیوا ہر سے ترا سینہ ہے

۲ افسر الشجرۃ

پامال ہے اے فلک زمانہ تیرا
اے خاک یہ نختِ لہریں اور اشکِ تہیم

قبروں پہ کچا ہے شامیانہ تیرا
یا قوت و گہر نہیں خسرا نہ تیرا

(۳) شوکت

در فصل بہار بابت حورِ سرشت
ہر چند بہ نزوعِ عالم بد باشند این

یک کوزہ مے اگر بود رب کشت
از سنگ بترم اگر کنم یادِ بہشت

ختم

ہو موسم گل اور بت حورِ سرشت
پھر چاہے کسی کو بھی میری بات نہ بجا

بھر بھر کے مجھے جامِ پلائے سرشت
میں گتے سے بدتر ہوں خونِ نامِ بہشت

۳ افسر الشجرۃ

ہو جوشن بہارِ آفتاب و لب کشت
اُس دورِ نشاط و بخودی میں شوکت

جامِ مئی و دوست ساقی حورِ سرشت
دورِ رخ ہو نصیب یاد آئے جو بہشت

(۴) شوکت

من بندہ عاصمِ رضائی تو کجاست
مارا تو بہشت اگر یہ بلاعت بخشی

تاریک دلم نور و صفائی تو کجاست
این مزدِ بود لطف و عطا تو کجاست

ختم

پانی سہی پر تیری رضا ہے وہ کہاں تاریک ہے دل نور صفا ہے وہ کہاں
گر مجھ کو بہشت بندگی سے بخشا اجرت ہوئی یہ لطف عطا ہے وہ کہاں

افسوس الشعراء

ہوں غرق گناہ جوش غمراں ہے کہاں ہے قلب سیاہ نور ایماں ہے کہاں
فردوس ہے گرفتار عبادت کا عوض اے بار آئہ تیرا احساں ہے کہاں

شوکت

(۵)

گویند مرا چور با چور خوش است من می گویم کہ آب انگور خوش است
این نقد بگردست از آن سید بار کا آواز دل شنیدن از دور خوش است

خیام

کہتے ہیں سب کہ چور با چور ہے خوب میں کہتا ہوں فشردہ انگور ہے خوب
یہ نقد سنہال قرض کی توقع چھوڑ ڈنکے کی سدا سہانی پر دور ہے خوب

افسوس الشعراء

زاہد دیوانے خلہ اور حور کے ہیں عاشق میخوار آب انگور کے ہیں
بے جام شراب بول اعطا کے نہ سن چھوڑاں کا خیال ڈھول دور کے ہیں

شوکت

ترجمہ رباعیات خیام کا سلسلہ شروع ہوئے ابھی زیادہ غرصہ
نہ ہوا تھا اور دوسرے دو اقساما کے ابھی ۶۳ جام بھرے پائے تھے

کہ جناب شوکت کا ساغر زندگی لبریز ہو گیا۔ بغرض علاج و تدبیر کلکتہ تشریف
لیگے اور وہیں بتاریخ ۱۳ جمادی الثانی ۱۳۴۲ھ دعویٰ اہل کولبیک
کہا اور میاں برج میں پیوند خاک ہوئے۔ بقول خود

مٹ گیا کون غریب الوطنی میں شوکت
بکیسی گور غریباں سے عیاں ہوتی ہے

مصنف عالیجناب مولوی علی حسین انوارت راجہ صاحب دارمہ نظم طباطبائی مدظلہ
حالات نوشتہ بنام مولوی علی حسین انوارت راجہ صاحب دارمہ نظم طباطبائی مدظلہ

بسم اللہ ولہ الحمد

عمر خیام شاہیر فلاسفہ اسلام میں حکیم فیلسوف اور مہندس صاحب
نیج ہے۔ انفعال عباد میں جبر کا قائل یا اسی مذہب کی طرف مائل ہے
صوفیہ کرام کے کسی سلسلہ میں اس کا شمار نہیں لیکن مسئلہ جبر میں اصرار اور
معاد جسمانی کے انکار میں یہ بھی اسی طبقہ عالیہ کا ہم نوا ہے۔ اور یہی
سبب ہوا کہ یورپ کے اکثر افراد جو قید مذاہب سے آزاد ہیں اسکے
کلام کے شیفتہ و وارفتہ ہو گئے ہیں وہ جانتے ہیں کہ خیام شاعر
برہنہ ہے صداقت میں لگی بیٹی نہیں رکھتا۔ یورپ کے نامور
شعرا بھی اس آزاد روی کے ساتھ قید مذہب سے باہر ہو سکے۔
اس کی رباعیات کا بڑا موضوع یہ ہے کہ "انسان خاک میں

لئے والا ہے یہ غریب قابل رحم ہے اسے دنیا میں پھر نہیں آتا ہے
 لذات دنیا میں سے جس نعمت پر دست رس ہوا وہ اس سے باز نہ رہے
 اور بس مفتہم سمجھو۔ دنیا سے ترسا ہوا نہ جا اس ایک مضمون کو کتنے اسلوبوں سے
 شاعر نے بیان کیا ہے۔ ایک سے ایک بڑھ کر۔ ایک سے ایک بہت
 بلاغت اسی کا نام ہے کہ معنی مقصود کو متعدد اسلوبوں سے بیان کر کے
 دکھا دے کہ دیکھو مطلب کو اس طرح واضح یا واضح تر کر دیتے ہیں مطلب
 شعر ایک نازنین ہے کہی اس نے جہلاک دکھا دی کہی آواز سنا دی
 کہی آغوش میں چلی آئی۔ شاید معنی کے یہ سب جلوے دل کش و دل فریب
 ہیں۔ اس لحاظ سے خیام کا کلام منتہائے درجہ بلاغت کو پہنچا ہوا ہے
 یہ فارسی عربی دونوں زبانوں میں اپنے ہی رنگ کے شعر کہتا تھا۔
 خیام کے سال ولادت و وفات کا پتہ لگانے میں مولوی اکرام اللہ صاحب
 صدیقی نے بہت کاوش کی ہے ان کی تحقیق کے موجب اگر ۹۱۰ھ
 سنہ ولادت اور ۵۲۷ھ وفات سمجھ لیا جائے تو خیام کی عمر ایک
 سو اٹھارہ یا سترہ برس کی نکلتی ہے گو یہ بات محالات میں سے نہیں
 لیکن مستبعد ضرور ہے اس میں شک نہیں کہ اس کا زمانہ انہیں دنوں
 سنوں کے درمیان کا ہے۔ نیشاپور کو اسکے مولد و مدفن ہونیکا
 فخر ہے۔ اب ارسلان و ملک شاہ سنجر سے سلاطین اسکا اعزاز

حاکیم عمر شیاہ

و احترام کرتے تھے۔ امام غزالی کا معاصرہ۔ تہجد و عزالت میں اس نے
 عمر بسر کی کبھی ملکی خدمتوں کو قبول نہیں کیا۔
 سید کاظم علی شوکت بلگرامی مرحوم نے اس کی رباعیوں کا ترجمہ بل
 تائیس کیا ہے۔

علی حیدر طباطبائی

ویساچہ

بسم اللہ ولاحمد

ایک زبان کا ترجمہ دوسری زبان میں اور پھر نظم کا نظم میں اس قدر مشکل ہے کہ سوا قادر الکلام صاحب زبان کے دوسرا اس پر قلم نہیں اٹھا سکتا اور وہ بھی اپنے قلم سے صرف اس قدر کام لے سکتا ہے کہ ایک سدا بہار گلاب کی صحیح تصویر صفحہ قرطاس پر کھینچ دے لیکن اس قدر قدرت کا اصلی رنگ بھرنا اور اس روح پرور خوشبو کا پیدا کرنا جو شام جان کو تازہ کر دے صرف اُسی معصوم فطرت کا کام ہے جو روح القدس کا حقیقی شاگرد یعنی پیدائشی شاعر ہو۔ مجھ سے جب ترجمہ رباعیات عمر خیام کی فرمائش کی گئی تو امید نہ تھی کہ میں اس سے مرد افکن کا حریف بن سکوں گا، لیکن کوشش کرنے سے معلوم ہوا کہ

ہنوز آن ابر حمت در نشانست

خم و خمخانہ با ہمسر نشانست

صرف ایک ہفتہ کی کوشش میں بچپن میں رباعیوں کا ترجمہ کر لیا اگر زمانہ

مہلت دیتا تو اسی طرح یہ کام پورا ہو جاتا لیکن فکر معاش نے فکر سخن کے
 قابل نہ رکھا اور یہ دفتر ناتمام رہا اگر آئندہ خدا نے فضل کیا اور وقت ملا
 تو میں خود اس ترجمہ کو پورا کر دینگا ورنہ یہ نمونہ دوسرے ہم مشربوں کو جوش
 دلائیگا بڑا خیال رکھا ہے کہ نفس مضمون اقدس سے نہ جاسے اور تاثیر کلام
 بھی باقی رہے۔ اب رہا لفظی اختلاف یا انداز بیان کا جداگانہ پیرایہ
 اس سے اصلیت میں کوئی فرق نہیں آتا بجام بلور کسی صورت کا ہو شراب
 اپنا رنگ ضرور دکھائیگی۔ ظروف کے بدلنے سے آتش سیال کی تاثیر
 نہیں بدل سکتی۔ جہاں اصل ترجمہ میں اختلاف ہے وہاں وجہ اختلاف
 بھی موجود ہے مثلاً رباعی نمبر (۱۰) میں خیام کا یہ دعویٰ کہ۔ صد کعبہ
 آب دگل بیکدل نہ رسد۔ دلیل کا محتاج تھا۔ یا رباعی نمبر (۱۳) میں ابتدائی
 اور انتہائی حالت دکھائی گئی تھی اور عروج کا زمانہ نظر انداز ہو گیا تھا
 اسی طرح ہر جگہ غور کرنے سے نکتہ شناسوں پر کوئی نہ کوئی نکتہ پہنان ظاہر
 ہوگا۔ خواہ وہ لطف زبان سے متعلق ہو یا خوبی مضمون سے۔ مختصر یہ کہ
 اختلاف غیر طبیعت کی وجہ سے نہیں بلکہ واقعہ یہ ہے کہ ایک شاعر سے
 اس کی امید رکھنا کہ وہ دوسرے کے تخیلات کا پابند رہے اس پر
 غلام کرنا ہے میں اپنے اس قول کی تائید میں مشر و میفلڈ کے دو فقرے
 ذیل میں نقل کرتا ہوں جس سے میرے خیال کی زیادہ توضیح ہوگی **ہذا**

ترجمہ عبارت فیہ فیلڈ

”اگر مترجم پیام کو صرف لفظ بلفظ اپنے سامعین کی زبان میں بیان کر دے اور اپنی زبان کے فقر و محاوروں اور ترکیبوں کو تغیر نہ دے تو اس لفظی ترجمہ میں کوشش کا نتیجہ یہ ہوگا کہ وہ پیام سامعین کے سمجھنے کے قابل نہ رہیگا۔“

فمن جرلہ خلقی شاعر تھا اس نے رباعیات عمر خیام کے ترجمہ میں آزادی تغیر الفاظ وغیرہ سے کام لیا ہے جو نتیجے یعنی رباعیات کے ترجمہ کے لطف کو دیکھ کر قابل اعتراض نہیں معلوم ہوتا۔“

آخر میں مجھے اسکا افسوس ہے کہ جس طرح مشرباؤن فارسی کے مستند عالم میں ایسا کوئی اردو کا ماہر فن زبان دان انگریزوں میں نہیں جو میرے ترجمہ کی داد دے۔ اگرچہ ہماری مرد و قوم ہی میں ایسے بزرگ ابھی زندہ ہیں جن کی اردو فارسی اور انگریزی کا اہل زبان لوٹا ملنے ہوئے ہیں مگر ان نقادان فن کا مجھ سے گداسے متکبر و گوشہ نشین کی طرف متوجہ ہونا اور اس ترجمہ کو بنظر تنقید دیکھنا ایسا مشکل مضمون ہے جسکا بیان میرے لئے ترجمہ رباعیات عمر خیام سے زیادہ دشوار ہے۔“

نگلیں جو تو سوز نفس سر کو تھم رہی ہیں خود روہ کیا درد کو تھم رہی ہیں غم علی غمت بلگرامی

ہمارا کشتن شاد و بہا میں اسطنت خیر نشیاد کے سی۔ سی۔ سی
آئی۔ جی۔ سی۔ آئی۔ ای۔ پیشکار و صدر اعظم باب حکومت

معنی و انتشاء

یعنی

اردو ترجمہ منظوم رباعیات حکیم خیاں شاپوری

وہ گلدستہ معنی جس کی تکمیل و اشاعت کی نواب عمار الملک بہادر کے
ایسے عالی دماغ اور مستند عالم آرزو کریں جس کی توصیف میں صدر یار جنگ
مولانا شروانی سانا زک خیال فیکتہ شناس رطب اللسان ہو کسی مزید تعریف
کا محتاج نہیں۔ میں حضرت شوکت کو ایک مدت سے جانتا اور ان کی
طباعتی اور معجز طرازی کوانتا ہوں لیکن اس ترجمہ سے انکی قادر الکلامی کا
جیسا ثبوت مجھے ملا ہے اس سے پہلے نہ ملا تھا۔ اکثر اجاب بلحاظ فضل
تقدیم پچپلوں کو اگلوں پر ترجیح دینے کو خلاف پاس ادب سمجھتے ہیں۔
لیکن میرے نزدیک یہ بات عقل سے دور ہے کہ محض قدامت پرستی کے خیال سے

انصاف کا خون کیا جائے۔ خیام دنیا کا مانا ہوا حکیم ہے۔ شوکت کو وہ
 مرتبہ حاصل نہیں مگر جلالہ زار سخن اس وقت پیش نظر ہے اسکے آگے نیشاپوری
 گلاب کا رنگ پھیکا معلوم ہوتا ہے۔ کون ناحق شناس اس ترجمے کو ترجمہ
 کہیگا واقعہ یہ ہے کہ شوکت کے زور قلم نے خیام سے میدان سخن چھین لیا،
 جس کی وجہ سے اہل نظر کی نظر میں اس تالیف نے تصنیف کا مرتبہ حاصل
 کیا ہے اس نکتہ کو سمجھنا ہو تو مولانا شردانی کی تقریظ کو دیکھو۔ انکی مضافانہ
 موشگافی نے اس گتھی کو خوب سلجھایا ہے یا ذیل کی رباعی پر نظر انصاف سے
 غور کر دو میرے دعوے کی روشن دلیل ہے حکیم خیام فرماتے ہیں کہ رباعی
 پیش از من تو لیل و نہاری بود است گردنہ فلک ز بہر کاری بود است
 ز نہار قدم بجاک آہستہ نہی کان مرد یک چشم نگاری بود است
 اللہ اللہ یہ شاعری ہے یا سحری۔ یہ نیرنگ طبیعت ہے یا خدا
 کی قدرت۔ خیر یہ عبرت و حسرت کی تصویر تو دیکھ چکے۔ اب ذرا دل شکستہ
 شوکت کی فریاد بھی سن لو۔ وہ کہتے ہیں۔ رباعی

پہلے بھی دور دار دنیا ہونگے پہلے بھی یہ رنگ چرخ مینا ہونگے
 اس خاک کے ذرو نہ قدم دیکھکے کہ یہ مرد یک چشم تمنا ہونگے
 بندش کی جستی دونوں رباعیوں کی کیاں ہے۔ لفظوں کی لاوڑی
 ”نقاش نقش ثانی بہر کشد زادل“ کی تفسیر ہے۔ کیونکہ حسرت کا رنگ جیسا

دوسری تصویر سے ٹکٹا ہے پہلے سے نہیں ظاہر ہوتا۔ اب میں مصنوعی
خوبیاں ان میں ذیل کی باریکیاں قابل غور ہیں۔

خیام نے صرف گزشتہ دنوں اور راتوں کو یاد کیا ہے لیکن شوکت
نے زمانے کے تمام گزرے ہوئے انقلابات کو پیش نظر رکھا ہے اور
تفرقہ پر داز خاک کی نیرنگیوں پر خون دل بہایا ہے۔ آخر میں خیام خاک کو
مردمک چشم نگار بتاتا ہے۔ لیکن خاک کو مردمک سے کوئی تشبیہ نہیں۔
بخلاف اس کے شوکت کو خاک کے ذرے آنکھ کی تلی نظر آتے ہیں
جو تشبیہ نام ہے علاوہ اس مشابہت کے ایک قیامت کا اشارہ یہ ہے
کہ جو خفتگان عدم کرہ خاکی پر حکومت کرتے تھے آج خود خاک کے ذرے
بنے پڑے ہیں۔ اب مردمک کے متعلق ایک نکتہ اور سمجھنے کے قابل
ہے وہ یہ کہ خیام خاک کو معشوق کی آنکھ کی تلی کہتا ہے۔ اور شوکت
چشم عاشق مشاق کی تلی۔ دیکھنے میں پہلی ہی صورت اچھی معلوم ہوتی ہے
لیکن یہ تو دیکھو کہ نگاہ عبرت کیا کہتی ہے معشوق کی آنکھ وہ ظالم آنکھ ہے
جسکو عاشق کشت کہتے ہیں اس کی ایک گردش ہزاروں کو سرگرداں و خانہ برباد
کر دیتی ہے۔ پھر وہ پامال کیوں نہ ہو۔ اصولاً ظالم کو ظلم کا عوض ملنا چاہئے۔
مگر عاشق کی حرمان نصیب آنکھ جو تمام عمر پامال راہ شوق رہی اس سلوک
کی مستحق نہیں کہ خاک میں مٹنے کے بعد بھی روندی جائے۔ المختصر اس مختصر تبصرے

ارباب بصیرت پر واضح ہو گا کہ میں نے بہت غور کے بعد ”مئے دو آتشہ“
 کو جو ہر روح مانا ہے۔ ملک اور اہل ملک کا فرض ہے کہ مصنف کی اس
 جانکاہی کی قدر کریں اور اپنے اس بادشاہ حجاز عالم پناہ سلطان العلوم
 نواب میر عثمان علی خان بہادر آصف سابع خلد اللہ ملکہ و سلطنتہ کو حق
 میں دست بدعا رہیں جس کی شعاع تو چہرے سے آسمان علم و ادب پر ایسے
 ایسے درخشندہ آفتاب طالع ہوئے جن کی روشنی مغرب کو مشرق کا
 تماشا بنادے تو کوئی تعجب نہیں۔ کاش یہ رباعیاں اسی شان سے
 چھپیں جس شان سے فز جرنلڈ کی مترجمہ رباعیان با تصویر شائع ہوئی ہیں۔
 فقیر کشن پرشاد مین، سلطنتہ

۱۲ ربیع الاول ۱۳۴۲ھ

بزرگ قوم نواب عماد الملک بہادر انریل لوی حسین صاحب بکرامی

سید کاظم علی صاحب شوکت بکرامی نے چند رباعیات عمر خیام کا
 اردو میں ترجمہ کیا ہے اور قابل قدر ترجمہ کیا ہے۔ لطف یہ ہے رباعی کا
 ترجمہ رباعی میں کیا ہے ایک زبان سے دوسری زبان میں ترجمہ کرنا

خصوصاً نظم سے نظم میں ترجمہ کرنا نہایت دقت کا کام ہے سید کاظم علی صاحب نے اپنے زوردار دیباچے میں ان مشکلات کو اس خوبی کے ساتھ حوالہ قلم کیا ہے کہ اس کی زیادہ توضیح کی ضرورت باقی نہیں رہی۔

باوجود ان مشکلات کے سید کاظم علی صاحب کا ترجمہ قابل تدریس بعض رباعیوں کا ترجمہ اس قدر عمدہ اور پر مذاق ہے کہ پڑھنے والے کو اصل کا مزہ ملتا ہے۔ کاش سید صاحب اس کام کو پورا کر کے چھوڑیں تاکہ اردو ادب میں ایک عمدہ اضافہ ہو جائے فقط

علاء الملک

بہارِ بیان مولانا لوطی حبیب الرحمن صاحب شروانی

المخاطب :-

نواب صدر یار خٹک ہاں سابق صدر الصدد و ولی آصفیہ

مئی و انتہ

نظم کے اقسام چار گانہ - غزل - قصیدہ - ثنوی - رباعی میں قسم چہارم سب سے مختصر اور مشکل ہے۔ گویا اس رباعی کا مصرعہ چہارم ہے۔ غزل کے استاد ستاد و توفیقید سے کے بیسیوں - ثنوی کے دانش ہیں

رباعی کے پانچ شے سات گزرے ہیں۔ حضرت ابوسعید ابوالخیر حکیم
عمر خیام۔ مولانا سبحانی نجفی۔ سرمد۔ ایک دو اور ہونگے۔

یہ مطلب نہیں کہ رباعی کہنے والے اسی تدریس۔ کلام استاد ی ہیں۔
شیخ علی حزیں کی رباعیوں کا حجم ایک دیوان کے برابر ہے مگر بہت شبہ
ہے کہ ان میں سے چند میں بھی سبحانی نجفی کے ”درہائے یتیم“ کی آب
و تاب ہو۔

وجہ زیادہ مخفی نہیں۔ رباعی کا وزن مخصوص ہے زبان مخصوص
خیال پورا ہو۔ نادر ہو۔ توحید حکمت یا عشق کا پنچوڑا میں ہو۔ ان قیود
کے ساتھ چاروں مصرعے باہم ایسے مربوط ہوں کہ ایک پھول کی چار
پنکھڑیاں معلوم ہوں۔ قلم شکن یہ کہ چوتھا مصرعہ کڑی کمان کا تیرنبر مکملے جو
دل پر جا کر بیٹھے۔

خلاصہ یہ کہ ہر صنف سخن کی جان رباعی میں کھپانی پڑتی ہے۔ غزل
کی تڑپ قصیدے کی متانت ثنوی کا تسلسل رباعی میں ہو۔ اس کے ساتھ
رباعی کا وہ مخصوص اختصار جو میدان سخن کو تنگ کر کے شہب قلم کی کمر توڑتا
ہے۔ حاصل کلام عطر سخن رباعی ہے۔

نیشاپور کے میخانہ قدیم میں ایک پیرسکیدہ خیام تھا جس کے جام میں حکمت
کا استزاج ہوا۔ اس استزاج سے نشہ دو بالا ہو کر جو رنگ لایا اور دسکی بھلاک

اس بادہ شیراز میں ہے ۵

از ان انیون کہ ساقی در مئے فلکند حریفان را نہ سرماندند و ستار

ممالک ایشیا اس نشہ سے جھوم ہی رہے تھے یورپ بھی جام اول میں
بیخود ہو گیا۔ افلاطون کدہ بگرام کے خم نشین شوکت نے اس بادہ کہن

کو تازہ روائی بخشی اور دور جدید سے آشنا کیا یعنی نیشاپوری شراب اردو

کے کیمپ میں لٹا دیا۔ اس دور جدید سے نشہ کی رسائی دوبالا ہو گئی۔

اسی مئی دو آتشہ پر اس وقت ایک نظر ڈالنی ہے مبادا دامن صید ارتہ

دھبہ لگے۔ اسلئے ایک شعر اول سنا دیتا ہوں ۵

نہ من تنہا درین میخانہ مستم جنید و شبلی و عطار شد مست

خیام عم دنیا اور مصائب زندگی کو ساغر بادہ کی مدد سے فراہوش

یا گوارا کرنا چاہتا ہے۔ بے ثباتی دنیا کا نقشہ ہمہ وقت پیش نظر ہے

اسلئے وہ دل لگانے کے لائق نہیں نہ اسکی مصیبتوں کا درد سر ہول لیا

جاسکتا ہے۔

یہاں تک خیام و حافظ کی حد مشترک ہے مگر حافظ کے رنگ میں رندی وستی

کا غلبہ ہے اسلئے غزل کے رنگ میں ترغیم و تیرہیں۔ خیام کے یہاں حکمت و فلسفہ

کا انبار ہے اسلئے رباعی کے وقار سے گراں ہاں اس گراں باری نے خود

رباعی کے وقار کو بڑھا دیا اور مضمون شکل سے شکل نہ ہو گیا۔

رباعیات خیام کا ترجمہ اردو رباعی میں معلوم نہیں کس ستم طریقہ سے
یہ ستم ایجاد کیا۔ اول تو اردو میں رباعی کا میدان فارسی سے ہی زیادہ
تنگ ہے۔ انیس و دہیرا گلوں میں اور مائی پھلوں میں ایسے ہوئے کہ
اون کی رباعیاں مطبوعہ طبائع ہوئیں۔ اس پر طرہ یہ کہ خیام کی رباعیاں ترجمہ
کے لئے منتخب ہوئیں اردو میں اور رنگ ہو تو ہو مگر فلسفہ کا رنگ تو ہنوز
مرہون برنگی ہے۔ غالب نے ضرور اس پر قلم اٹھایا مگر دامن شگفتگی و رنگینی پر
خیام کے یہاں رنگ صوفیانہ ہے اور اسی لئے ہوئے اور یہی فلسفہ کا اصل
رنگ ہے۔

لوگ اب تک یہ نہیں سمجھے ہیں کہ نظم کا ترجمہ نظم میں کیا معنی رکھتا ہے
ترجمہ موزوں ہو کر نظم بے لطف نہ بن جائے یہ ظلم ہے۔ حال میں ایک
ادب شناس نے غزل خسرو ترجمہ کے واسطے پیش کی۔ ترجمہ ہوا۔ موزوں
ہوا مگر نہ شعر تھا نہ تغزل۔

ترجمہ نگار کو چاہئے کہ اصل کلام میں غواہی کرے درمقصود کوتاہ
نکالے۔ اپنے انداز سے سجاوے اور ارباب نظر کے سامنے پیش کرے۔
جناب شوکت کے ترجمہ میں یہ مراتب ملحوظ ہیں۔ ملاحظہ ہو۔

رفیق و زمانہ آشفہ بہاند بانکہ ز صمد گہر کی سفتہ نماہ
افسوس کہ صمد ہزار سنی دقیق از بخیر وئی خلق ناگفتہ بہاند
خیام

مٹنے پہ بھی ہم سے خلق آشفتمند رہی سناک گہرا سیدنا سفتہ رہی
جو منہ سے کہا اوسے نہ سمجھا کوئی کہنے کی جو بات تھی وہ ناگفتہ رہی
شوکت

”صد ہزار معنی دقیق“ کے مقابلہ میں ”کہنے کی جو بات تھی“ بر حینہ کہ لفظی ترجمہ
ہو مگر ذوق سلیم کہ اٹھیکا کہ وہی کہا جو کہنا تھا۔ دوسرے مصرعہ کا ترجمہ
کیسا بے لاگ ہو گیا ہے۔ اس نکتہ کو نہ بھولنا کہ اوداسی کی لئے اصل سے
ترجمہ میں بڑھ گئی ہے۔

این کوزہ چمن عاشق زاری بودہ است در بند سر زلف نگارے بودہ است
این دستہ کہ در گردن اومی بینی دستہ کہ برگردن یاری بودہ است

ختم

غم چرخ کا میری طسرح بہتا ہوگا مئے کیسی دلکا خون بہتا ہوگا
یہ دستہ گردن صراحی ہی کبھی ساتی کے گلے کا مار رہتا ہوگا
شوکت

شعرا قول میں ترقی مضمون صاف عیان ہے۔ عیاں راجہ بیان۔
”گلے کا مار“ کیا خوب محاورہ بندھ گیا۔ انگریزی ترجمہ میں یہ لطف پیدا نہیں ہوا۔
ہر چند کہ رنگ بوسے زیبا سترا چون لالہ رخ و چوسر و بالاست مرا
معلوم نشد کہ در طرب خانہ خاک نقاش من از بہر چہ آراست مرا
ختم

شمشاد ساقد ہے پھول سا چہرا ہے لیکن اس رنگ بوسے مائل کیا ہے
نقاش ازل نے انگارستان میں تصویر بنا کے مجھ کو کیوں رکھا ہے
شوکت

دونوں رباعیوں کے آخری مصرعوں کو باہم مقابل کر دو "نقاش من از
بہر چہ آراست مرا" "تصویر بنا کے مجھ کو کیوں رکھا ہے" تصویر کے مختلف
پہلوؤں پر اول غور کر دیکھو گے کہ خیام کے مصرعوں میں وہ پہلو نہیں ہیں
سبزہ کہ در کنار جوئے رست گوئی ز لب فرشتہ جوئے رست
ان بر سر سبزہ پا بخواری نہ ہی کان سبزہ بجا ک لاله روئے رست

خیام

میں سب لب جو میں لب کے اندر بھیگی ہیں میں ہوا سے سبزہ آغاز
اسے سبز قدم گیا ہر قدم کو تروند اس سبزہ پر سبزہ رنگ کرتے تھے ناز
شوکت

ترجمے کے دوسرے مصرعہ میں "بھیگی ہیں میں" کی لطف دے گیا ہے۔
کیسے پاکیزہ الفاظ مل گئے ہیں خیام کے دوسرے مصرعہ میں "گوئی" اور لب
لطف سخن کو دوبالا کر رہے ہیں مگر "لب جوئے" کے لئے "بھیگنا" جیسا مناسب
واقع ہوا ہے اور "سبزہ آغاز" نے جو دلادیزی پیدا کی ہے اس سے کیفیت
کلام بہ مراتب باند ہو گئی ہے۔ ترجمہ کے اخیر کے دونوں مصرعوں میں بھی سبزہ

کی رعایت نے رباعی کو سراپا مرصع کر دیا ہے۔ اس خصوصیت میں انگریزی ترجمہ بالکل باند ہے۔

اگر جناب شوکت سب رباعیوں کا ترجمہ کر سکے تو کچھ شبہ نہیں کہ سراپا اردو میں جواہر بے بہا کا اضافہ ہوگا۔

حسرت شروانی

رشتہ کلاہ سلاک جناب شمس العلماء زبوی سید امداد امام صاحب
فیڈ آف مسلم یونیورسٹی

حَامِدًا وَمُصَلِّيًا

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ارباب واقفیت سے پوشیدہ نہیں ہے کہ عمر خیام دولت علم سے مالا مال تھے۔ بلا گفتگو علمائے اسلام میں ان کو حکیم کا درجہ حاصل ہے۔ اہل یورپ انہیں "ایسٹرنو میوٹ" اس لئے کہتے ہیں کہ علم فلکیات کے ساتھ ان میں اعلیٰ درجہ کی قابلیت شاعری فطرت کے رو سے مودعہ تھی یون علم و فضل جو کچھ انہیں نصیب تھا اہل علم کی اطلاع

ست باہر نہیں ہے مگر عامہ خالق میں ان کی شہرت ان کی رباعی نگاری کی بنا پر واقع ہوئی ہے۔ کیا شک ہے کہ اس کی تاسے روزگار کی رباعیات حسن بیان اور لطافت معنی کے اعتبار سے نہایت قابل قدر ہیں۔ اگر قابل قدر نہ ہوں تو اس وقت کے سربراہ اردو ملکوں میں اس کی اس قدر قدر نہ ہوتی جرمنی میں کون ایسا تعلیم یافتہ شخص ہے، جو خیام کی رباعیات کی خوبیوں سے واقف نہیں ہے۔ انگلستان کا بھی یہی حال ہے یورپ میں خیام کے نام کے کتب قائم ہوتے گئے ہیں مختصر یہ ہے کہ رباعیات خیام شہرت خیام کا ایک بڑا ذریعہ ہوئی ہیں۔ ان جرمنی نے ان کا ترجمہ اپنی زبان میں کر ڈالا ہے۔ جرمن زبان سے ان کا ترجمہ انگریزی زبان میں فیئر جیرلڈ صاحب Fairs Gerald کیا ہے۔ پھر ونفیلڈ صاحب Whinfield) کا ترجمہ جو خود فارسی سے انگریزی میں کیا گیا ہے ایک خوش اسلوب پیرایہ رکھتا ہے مگر نہایت جائے حسرت ہے کہ جس کلام کی اس قدر قدر یورپ میں ہوئی ہے اس کی اشاعت ہندوستان میں اردو زبان کے ذریعہ سے ابھی تک نہیں ہوئی ہے۔ بہر حال جائے شکر ہے کہ اب رباعیات خیام کا اردو ترجمہ عنقریب نذر ناظرین ہونے کو ہے۔

اس وقت جناب شوکت صاحب بلگرامی اس دشوار کام کے انجسام کی طرف بڑی مستعدی کے ساتھ توجہ فرماتے ہیں رستم نے حال میں حضرت ممدوح کی چند مترجم رباعیوں سے مستفید ہونیکا شرف حاصل کیا ہے۔ انشاء اللہ ترجمہ کا انداز ایسا ہی خوب ہے کہ ترجمہ ترجمہ نہیں معلوم ہوتا ہے مجھے امید ہوتی ہے کہ تمام ایسے دیار میں جہاں اردو بولی جاتی ہے خیام کی رباعیاں اردو میں ترجمہ ہو کر اصل کا لطف دکھلا سکیں۔ کوئی شک نہیں کہ زبان اردو پر بڑا احسان حضرت شوکت کا ہو رہا ہے کہ ایسے مفید کام کی طرف جناب ممدوح نے اپنی توجہ مبذول فرمائی ہے۔ انشاء اللہ تھوڑے عرصہ میں حضرت کی ترجمہ رباعیاں بدیہ ناظرین ہو سکیں گی۔ خانہ احسان آباد۔

احقر الانام امدا و امام عفی عنہ

فیو آف دی مسلم یونیورسٹی

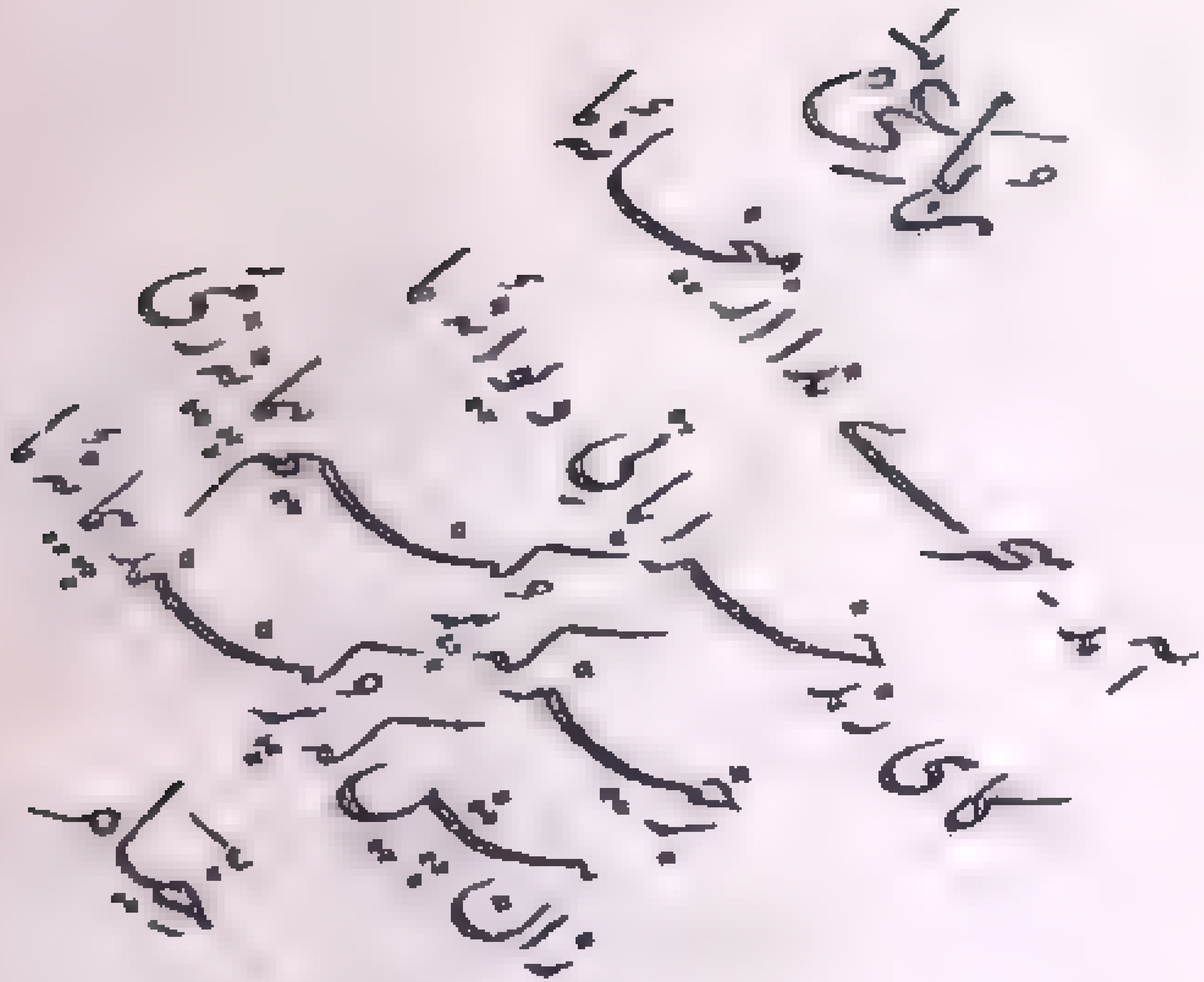
جدول باعيات رحيم افشار آغا شاه علوي و جناب شوکت بگرامي مرحوم و فقيد

نمبر باعيات شوکت	نمبر باعيات آغا شاه	نمبر باعيات شوکت	نمبر باعيات آغا شاه
۱	۴	۱۶	۲۰
۲		۱۷	۲۶
۳		۱۸	۲۵
۴		۱۹	
۵	۱۲	۲۰	۳۴
۶		۲۱	
۷		۲۲	۳۶
۸		۲۳	۷۸
۹	۱۶	۲۴	
۱۰	۲۵	۲۵	۶۰
۱۱		۲۶	۷۸
۱۲	۲۹	۲۷	۵۶
۱۳	۴۸	۲۸	۱۲۹
۱۴	۵۰	۲۹	
۱۵	۷۲	۳۰	۱۷۱

مهر و امضاء

نمبر رابعی شوکت	نمبر رابعی آغا شاعر	نمبر رابعی شوکت	نمبر رابعی آغا شاعر
۳۱		۴۷	
۳۲		۴۸	
۳۳	۱۸۹	۴۹	
۳۴		۵۰	
۳۵	۱۵۴	۵۱	
۳۶		۵۲	
۳۷		۵۳	
۳۸		۵۴	
۳۹	۱۱۶	۵۵	
۴۰	۱۸۴	۵۶	
۴۱		۵۷	
۴۲		۵۸	
۴۳		۵۹	
۴۴		۶۰	
۴۵		۶۱	
۴۶		۶۲	
	۱۳۱	۶۳	

شاه عباس

No. (1).

At dawn a cry throughout the
 tavern shrilled,
 "Arise my brethren of the
 revellers' guild,
 That I may fill our measures
 full of wine,
 Or e'er the measure of our
 days be filled.

Whinfield.

این دگر بود و نه نیستی
 این دگر بود و نه نیستی
 این دگر بود و نه نیستی
 این دگر بود و نه نیستی
 این دگر بود و نه نیستی
 این دگر بود و نه نیستی
 این دگر بود و نه نیستی
 این دگر بود و نه نیستی
 این دگر بود و نه نیستی
 این دگر بود و نه نیستی

No. (2).

This world, our sometime
 lodging herebelow,
 Doth yield us naught but store
 of grief and woe,
 And then, alas, with all our
 doubts unsolved,
 And heavy-hearted with regret
 we go.

Whinfield.

[illegible]

No. (3).

Arise! and come, and of thy
courtesy,
Reolve my weary heart's
perplexity,
And fill my goblet, so that
I may drink,
Or e'er they make their
goblets out of me.

Whinfield.

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰
 ۲۰۱
 ۲۰۲
 ۲۰۳
 ۲۰۴
 ۲۰۵
 ۲۰۶
 ۲۰۷
 ۲۰۸
 ۲۰۹
 ۲۱۰
 ۲۱۱
 ۲۱۲
 ۲۱۳
 ۲۱۴
 ۲۱۵
 ۲۱۶
 ۲۱۷
 ۲۱۸
 ۲۱۹
 ۲۲۰
 ۲۲۱
 ۲۲۲
 ۲۲۳
 ۲۲۴
 ۲۲۵
 ۲۲۶
 ۲۲۷
 ۲۲۸
 ۲۲۹
 ۲۳۰
 ۲۳۱
 ۲۳۲
 ۲۳۳
 ۲۳۴
 ۲۳۵
 ۲۳۶
 ۲۳۷
 ۲۳۸
 ۲۳۹
 ۲۴۰
 ۲۴۱
 ۲۴۲
 ۲۴۳
 ۲۴۴
 ۲۴۵
 ۲۴۶
 ۲۴۷
 ۲۴۸
 ۲۴۹
 ۲۵۰
 ۲۵۱
 ۲۵۲
 ۲۵۳
 ۲۵۴
 ۲۵۵
 ۲۵۶
 ۲۵۷
 ۲۵۸
 ۲۵۹
 ۲۶۰
 ۲۶۱
 ۲۶۲
 ۲۶۳
 ۲۶۴
 ۲۶۵
 ۲۶۶
 ۲۶۷
 ۲۶۸
 ۲۶۹
 ۲۷۰
 ۲۷۱
 ۲۷۲
 ۲۷۳
 ۲۷۴
 ۲۷۵
 ۲۷۶
 ۲۷۷
 ۲۷۸
 ۲۷۹
 ۲۸۰
 ۲۸۱
 ۲۸۲
 ۲۸۳
 ۲۸۴
 ۲۸۵
 ۲۸۶
 ۲۸۷
 ۲۸۸
 ۲۸۹
 ۲۹۰
 ۲۹۱
 ۲۹۲
 ۲۹۳
 ۲۹۴
 ۲۹۵
 ۲۹۶
 ۲۹۷
 ۲۹۸
 ۲۹۹
 ۳۰۰
 ۳۰۱
 ۳۰۲
 ۳۰۳
 ۳۰۴
 ۳۰۵
 ۳۰۶
 ۳۰۷
 ۳۰۸
 ۳۰۹
 ۳۱۰
 ۳۱۱
 ۳۱۲
 ۳۱۳
 ۳۱۴
 ۳۱۵
 ۳۱۶
 ۳۱۷
 ۳۱۸
 ۳۱۹
 ۳۲۰
 ۳۲۱
 ۳۲۲
 ۳۲۳
 ۳۲۴
 ۳۲۵
 ۳۲۶
 ۳۲۷
 ۳۲۸
 ۳۲۹
 ۳۳۰
 ۳۳۱
 ۳۳۲
 ۳۳۳
 ۳۳۴
 ۳۳۵
 ۳۳۶
 ۳۳۷
 ۳۳۸
 ۳۳۹
 ۳۴۰
 ۳۴۱
 ۳۴۲
 ۳۴۳
 ۳۴۴
 ۳۴۵
 ۳۴۶
 ۳۴۷
 ۳۴۸
 ۳۴۹
 ۳۵۰
 ۳۵۱
 ۳۵۲
 ۳۵۳
 ۳۵۴
 ۳۵۵
 ۳۵۶
 ۳۵۷
 ۳۵۸
 ۳۵۹
 ۳۶۰
 ۳۶۱
 ۳۶۲
 ۳۶۳
 ۳۶۴
 ۳۶۵
 ۳۶۶
 ۳۶۷
 ۳۶۸
 ۳۶۹
 ۳۷۰
 ۳۷۱
 ۳۷۲
 ۳۷۳
 ۳۷۴
 ۳۷۵
 ۳۷۶
 ۳۷۷
 ۳۷۸
 ۳۷۹
 ۳۸۰
 ۳۸۱
 ۳۸۲
 ۳۸۳
 ۳۸۴
 ۳۸۵
 ۳۸۶
 ۳۸۷
 ۳۸۸
 ۳۸۹
 ۳۹۰
 ۳۹۱
 ۳۹۲
 ۳۹۳
 ۳۹۴
 ۳۹۵
 ۳۹۶
 ۳۹۷
 ۳۹۸
 ۳۹۹
 ۴۰۰
 ۴۰۱
 ۴۰۲
 ۴۰۳
 ۴۰۴
 ۴۰۵
 ۴۰۶
 ۴۰۷
 ۴۰۸
 ۴۰۹
 ۴۱۰
 ۴۱۱
 ۴۱۲
 ۴۱۳
 ۴۱۴
 ۴۱۵
 ۴۱۶
 ۴۱۷
 ۴۱۸
 ۴۱۹
 ۴۲۰
 ۴۲۱
 ۴۲۲
 ۴۲۳
 ۴۲۴
 ۴۲۵
 ۴۲۶
 ۴۲۷
 ۴۲۸
 ۴۲۹
 ۴۳۰
 ۴۳۱
 ۴۳۲
 ۴۳۳
 ۴۳۴
 ۴۳۵
 ۴۳۶
 ۴۳۷
 ۴۳۸
 ۴۳۹
 ۴۴۰
 ۴۴۱
 ۴۴۲
 ۴۴۳
 ۴۴۴
 ۴۴۵
 ۴۴۶
 ۴۴۷
 ۴۴۸
 ۴۴۹
 ۴۵۰
 ۴۵۱
 ۴۵۲
 ۴۵۳
 ۴۵۴
 ۴۵۵
 ۴۵۶
 ۴۵۷
 ۴۵۸
 ۴۵۹
 ۴۶۰
 ۴۶۱
 ۴۶۲
 ۴۶۳
 ۴۶۴
 ۴۶۵
 ۴۶۶
 ۴۶۷
 ۴۶۸
 ۴۶۹
 ۴۷۰
 ۴۷۱

Whinfield.

وہی ہے جس نے
میں کو پیدا کیا
وہی ہے جس نے
میں کو پالیا
وہی ہے جس نے
میں کو سکھایا

وہی ہے جس نے
میں کو دیا
وہی ہے جس نے
میں کو دیا
وہی ہے جس نے
میں کو دیا

در خند که ز کبر و بوی زیانست
 و چون لاله رخ و هوی و بالانست
 معلوم نه شد که در طرب و فغانست
 یا شمع از آتش یا شمع از آستانست
 یا شمع از آتش یا شمع از آستانست

No. (5).

What thought 'tis fair to view,
 this from of man,
 I know not why the heavenly
 Artisan
 Hath set these tulip cheeks
 and cypress forms
 To deck the mournful halls of
 earth's divan.

Whinfield.

ہاں ہاں
 شکر و ستائش ہے
 کہ چنانچہ

بکھر گیا میں
 تیرے لئے
 ہر شے
 بکھری

در راه نیاز و نیازی را دریاب
 و گوی خفا نیکی و گنج بیک دل زب
 در راه نیاز و نیازی را دریاب
 و گوی خفا نیکی و گنج بیک دل زب
 در راه نیاز و نیازی را دریاب
 و گوی خفا نیکی و گنج بیک دل زب

No. (7).

When seeking love pay court to
 every heart,
 When once admitted seize the
 perfect heart ;
 A hundred Ka'bas equal not one
 heart,
 Seek not the Ka'ba, rather
 seek the heart.

Whinfield.

بیاہی
 دہ نغیان شراب
 جان کو فدا کے نغیان شراب
 ہم قبیح طعنیہ جی دوست
 ہم زبیر شاہ غلام آبد جان شراب
 ہم

No: (8).

We bend our necks beneath the
 yoke of wine,
 Yea, risk our lives to gain
 the smiles of wine,
 While henchmen grasp the
 flagon by the throat,
 And squeeze thereout the life
 blood of the vine.

Whinfield.

میری وفا میں فرماں تیرا
 جیسا کہ میری نذر و نذران تیرا
 کہ جس نے جو کچھ کہی
 کہ جس نے جو کچھ کہی
 کہ جس نے جو کچھ کہی

بایطی گشت نای از بایط
 اشته که چو بی فیه از بایط
 بایطی گشت نای از بایط
 اشته که چو بی فیه از بایط
 بایطی گشت نای از بایط
 اشته که چو بی فیه از بایط

No. (9).

Quoth fish to duck, "'Twill be
 a sad affair,
 If this brook leaves its chan-
 nel dry and bare ;"
 To whom the duck, when I am
 dead and roasted
 The brook may mirage prove for
 aught I care."

Whipfield

میں نے

جس کے لئے وہی دعا ہے
 جس کے لئے وہی دعا ہے

جس کے لئے وہی دعا ہے
 جس کے لئے وہی دعا ہے

ای چرخ فلک خدای از کیهان
 بیداری ای خاک را
 بگو چه گنجینه‌ای در این خاک
 پنهان است که من ندانم

No. (10).

Ah ! wheel of heaven to tyranny
 inclined.
 'Twas e'er your wont to show
 yourself unkind ;
 And, cruel earth, if they should
 cleave your breast,
 What store of buried jewels
 they would find !

Whinfield.

۱۹۱۱
 ۱۹۱۲
 ۱۹۱۳
 ۱۹۱۴
 ۱۹۱۵
 ۱۹۱۶
 ۱۹۱۷
 ۱۹۱۸
 ۱۹۱۹
 ۱۹۲۰
 ۱۹۲۱
 ۱۹۲۲
 ۱۹۲۳
 ۱۹۲۴
 ۱۹۲۵
 ۱۹۲۶
 ۱۹۲۷
 ۱۹۲۸
 ۱۹۲۹
 ۱۹۳۰
 ۱۹۳۱
 ۱۹۳۲
 ۱۹۳۳
 ۱۹۳۴
 ۱۹۳۵
 ۱۹۳۶
 ۱۹۳۷
 ۱۹۳۸
 ۱۹۳۹
 ۱۹۴۰
 ۱۹۴۱
 ۱۹۴۲
 ۱۹۴۳
 ۱۹۴۴
 ۱۹۴۵
 ۱۹۴۶
 ۱۹۴۷
 ۱۹۴۸
 ۱۹۴۹
 ۱۹۵۰
 ۱۹۵۱
 ۱۹۵۲
 ۱۹۵۳
 ۱۹۵۴
 ۱۹۵۵
 ۱۹۵۶
 ۱۹۵۷
 ۱۹۵۸
 ۱۹۵۹
 ۱۹۶۰
 ۱۹۶۱
 ۱۹۶۲
 ۱۹۶۳
 ۱۹۶۴
 ۱۹۶۵
 ۱۹۶۶
 ۱۹۶۷
 ۱۹۶۸
 ۱۹۶۹
 ۱۹۷۰
 ۱۹۷۱
 ۱۹۷۲
 ۱۹۷۳
 ۱۹۷۴
 ۱۹۷۵
 ۱۹۷۶
 ۱۹۷۷
 ۱۹۷۸
 ۱۹۷۹
 ۱۹۸۰
 ۱۹۸۱
 ۱۹۸۲
 ۱۹۸۳
 ۱۹۸۴
 ۱۹۸۵
 ۱۹۸۶
 ۱۹۸۷
 ۱۹۸۸
 ۱۹۸۹
 ۱۹۹۰
 ۱۹۹۱
 ۱۹۹۲
 ۱۹۹۳
 ۱۹۹۴
 ۱۹۹۵
 ۱۹۹۶
 ۱۹۹۷
 ۱۹۹۸
 ۱۹۹۹
 ۲۰۰۰
 ۲۰۰۱
 ۲۰۰۲
 ۲۰۰۳
 ۲۰۰۴
 ۲۰۰۵
 ۲۰۰۶
 ۲۰۰۷
 ۲۰۰۸
 ۲۰۰۹
 ۲۰۱۰
 ۲۰۱۱
 ۲۰۱۲
 ۲۰۱۳
 ۲۰۱۴
 ۲۰۱۵
 ۲۰۱۶
 ۲۰۱۷
 ۲۰۱۸
 ۲۰۱۹
 ۲۰۲۰
 ۲۰۲۱
 ۲۰۲۲
 ۲۰۲۳
 ۲۰۲۴
 ۲۰۲۵
 ۲۰۲۶
 ۲۰۲۷
 ۲۰۲۸
 ۲۰۲۹
 ۲۰۳۰
 ۲۰۳۱
 ۲۰۳۲
 ۲۰۳۳
 ۲۰۳۴
 ۲۰۳۵
 ۲۰۳۶
 ۲۰۳۷
 ۲۰۳۸
 ۲۰۳۹
 ۲۰۴۰
 ۲۰۴۱
 ۲۰۴۲
 ۲۰۴۳
 ۲۰۴۴
 ۲۰۴۵
 ۲۰۴۶
 ۲۰۴۷
 ۲۰۴۸
 ۲۰۴۹
 ۲۰۵۰
 ۲۰۵۱
 ۲۰۵۲
 ۲۰۵۳
 ۲۰۵۴
 ۲۰۵۵
 ۲۰۵۶
 ۲۰۵۷
 ۲۰۵۸
 ۲۰۵۹
 ۲۰۶۰
 ۲۰۶۱
 ۲۰۶۲
 ۲۰۶۳
 ۲۰۶۴
 ۲۰۶۵
 ۲۰۶۶
 ۲۰۶۷
 ۲۰۶۸
 ۲۰۶۹
 ۲۰۷۰
 ۲۰۷۱
 ۲۰۷۲
 ۲۰۷۳
 ۲۰۷۴
 ۲۰۷۵
 ۲۰۷۶
 ۲۰۷۷
 ۲۰۷۸
 ۲۰۷۹
 ۲۰۸۰
 ۲۰۸۱
 ۲۰۸۲
 ۲۰۸۳
 ۲۰۸۴
 ۲۰۸۵
 ۲۰۸۶
 ۲۰۸۷
 ۲۰۸۸
 ۲۰۸۹
 ۲۰۹۰
 ۲۰۹۱
 ۲۰۹۲
 ۲۰۹۳
 ۲۰۹۴
 ۲۰۹۵
 ۲۰۹۶
 ۲۰۹۷
 ۲۰۹۸
 ۲۰۹۹
 ۲۱۰۰
 ۲۱۰۱
 ۲۱۰۲
 ۲۱۰۳
 ۲۱۰۴
 ۲۱۰۵
 ۲۱۰۶
 ۲۱۰۷
 ۲۱۰۸
 ۲۱۰۹
 ۲۱۱۰
 ۲۱۱۱
 ۲۱۱۲
 ۲۱۱۳
 ۲۱۱۴
 ۲۱۱۵
 ۲۱۱۶
 ۲۱۱۷
 ۲۱۱۸
 ۲۱۱۹
 ۲۱۲۰
 ۲۱۲۱
 ۲۱۲۲
 ۲۱۲۳
 ۲۱۲۴
 ۲۱۲۵
 ۲۱۲۶
 ۲۱۲۷
 ۲۱۲۸
 ۲۱۲۹
 ۲۱۳۰
 ۲۱۳۱
 ۲۱۳۲
 ۲۱۳۳
 ۲۱۳۴
 ۲۱۳۵
 ۲۱۳۶
 ۲۱۳۷
 ۲۱۳۸
 ۲۱۳۹
 ۲۱۴۰
 ۲۱۴۱
 ۲۱۴۲
 ۲۱۴۳
 ۲۱۴۴
 ۲۱۴۵
 ۲۱۴۶
 ۲۱۴۷
 ۲۱۴۸
 ۲۱۴۹
 ۲۱۵۰
 ۲۱۵۱
 ۲۱۵۲
 ۲۱۵۳
 ۲۱۵۴
 ۲۱۵۵
 ۲۱۵۶
 ۲۱۵۷
 ۲۱۵۸
 ۲۱۵۹
 ۲۱۶۰
 ۲۱۶۱
 ۲۱۶۲
 ۲۱۶۳
 ۲۱۶۴
 ۲۱۶۵
 ۲۱۶۶
 ۲۱۶۷
 ۲۱۶۸
 ۲۱۶۹
 ۲۱۷۰
 ۲۱۷۱
 ۲۱۷۲
 ۲۱۷۳
 ۲۱۷۴
 ۲۱۷۵
 ۲۱۷۶
 ۲۱۷۷
 ۲۱۷۸
 ۲۱۷۹
 ۲۱۸۰
 ۲۱۸۱
 ۲۱۸۲
 ۲۱۸۳
 ۲۱۸۴
 ۲۱۸۵
 ۲۱۸۶
 ۲۱۸۷
 ۲۱۸۸
 ۲۱۸۹
 ۲۱۹۰
 ۲۱۹۱
 ۲۱۹۲
 ۲۱۹۳
 ۲۱۹۴
 ۲۱۹۵
 ۲۱۹۶
 ۲۱۹۷
 ۲۱۹۸
 ۲۱۹۹
 ۲۲۰۰
 ۲۲۰۱
 ۲۲۰۲
 ۲۲۰۳
 ۲۲۰۴
 ۲۲۰۵
 ۲۲۰۶
 ۲۲۰۷
 ۲۲۰۸
 ۲۲۰۹
 ۲۲۱۰
 ۲۲۱۱
 ۲۲۱۲
 ۲۲۱۳
 ۲۲۱۴
 ۲۲۱۵
 ۲۲۱۶
 ۲۲۱۷
 ۲۲۱۸
 ۲۲۱۹
 ۲۲۲۰
 ۲۲۲۱
 ۲۲۲۲
 ۲۲۲۳
 ۲۲۲۴
 ۲۲۲۵

این گنجه چون عشق زاری بود است
 ز این بزرگ زلف نگاری بود است
 این دامن گردن اویختگی بود است
 زینت گردن اری بود است

No. (11):

This jug did once, like me,
 love's sorrows taste,
 And bounds of beauty's
 tresses once embraced,
 This handle, which you see
 upon its side,
 Has many a time twined round
 a slender waist!

Whinfield.

ان شاء الله

میں نے اپنے تمام اہل و عیال کو
اپنے ساتھ لے کر ہجرت کر لی

میں نے اپنے تمام اہل و عیال کو
اپنے ساتھ لے کر ہجرت کر لی

این کتب را در کتابخانه
 مجلس شورای اسلامی
 تهران در سال ۱۳۵۰
 به شماره ثبت ۱۰۰۰
 ثبت گردید

در فصل بهار بهشت خوراک
 بهشتی بود که در آن
 بهشتی بود که در آن
 بهشتی بود که در آن

No. (13).

In the sweet spring a grassy
 bank I sought,
 And thither wine, and a fair
 Hourie brought;
 And, though the people called
 me graceless dog,
 Gave not to Paradise a second
 thought.

Whinfield.

و زبانی
بگویم که این
چون که
در دنیا
و در آخرت

یارب من
 بنده عاصی و ضعیفی و گناهکار
 تبارک و تعالی و نور و صفای تو یارب من
 مرا توبه و نسیان اگر بطاعت و تقوی تو یارب من
 این نزد تو بولطف و عطای تو یارب من
 عظیم

No (14)

I am an erring slave, accept
 Thou me!
 My soul is dark, make me Thy
 light to see!
 If heaven be but the wage for
 service done,
 Where are Thy bounty and Thy
 charity?

Whinfield.

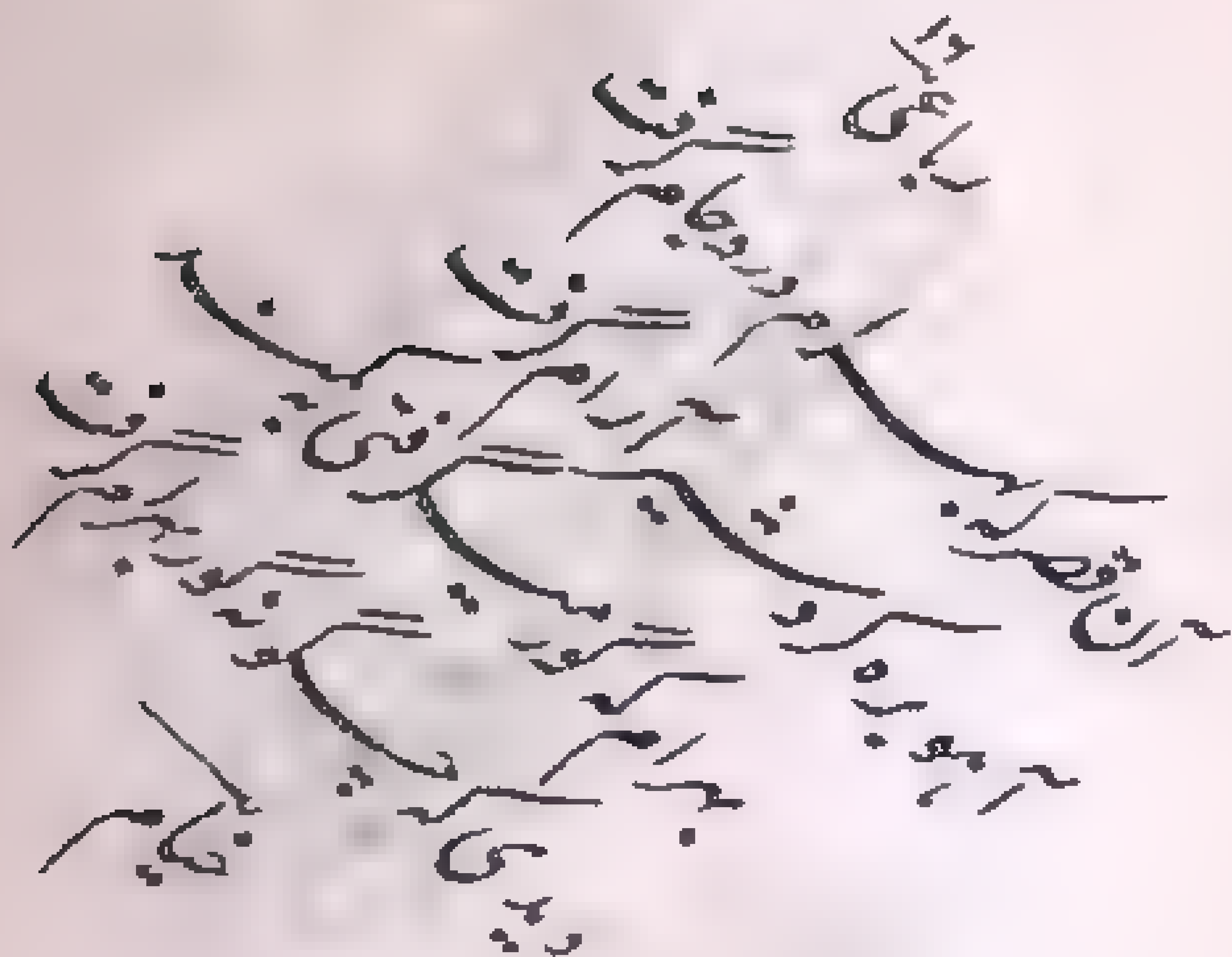
و باری
میرزا حسن خان
نور علی خان
محمد علی خان
حاج میرزا

خاتم
 خدیجه نامدار است
 سلطان دولت و شرف است
 وزیر این بزرگوار است
 و این زندان خدیجه سلطان بنام

No. (15).

Thy body 's like a tent which
 for a space
 Thy spirit doth with royal
 presence grace;
 When he departs comes the tent-
 pitcher Death,
 Strikes it, and moves to a new
 halting-place.

Whinfield

No. (16).

In these proud halls where
 Bahram once held sway
 The wild roes drop there and
 tigers stray,
 And that Imperial hunter in
 his turn
 To the great hunter Death is
 fallen a prey

Whinfield.

۱۹
(در خط ۱۹)

بی تو ای دلجو
چون تو را می بینم
دل من در کف دست
تو می آید و می بینم

آه ای دلجو
چون تو را می بینم
دل من در کف دست
تو می آید و می بینم

سید مکران و باریک و خوش است
 منی که هم از آب و گوشت است
 این قند و شیر و دانه از آن نیمه بدار
 لک و از این نشین از دور خوشی
 خاتم

No. (17).

They preach how sweet those
Houri brides will be,
But I say wine is sweeter—
taste and see !
Hold fast this cash, and let
that credit go,
And shun the din of empty
drums like me.

Whinfield.

[illegible]

باریک بینی که در دوستی
 باریک بینی که در دوستی
 باریک بینی که در دوستی
 باریک بینی که در دوستی
 باریک بینی که در دوستی
 باریک بینی که در دوستی
 باریک بینی که در دوستی
 باریک بینی که در دوستی
 باریک بینی که در دوستی
 باریک بینی که در دوستی

No. (18).

Kindness to friends and foes
 'tis well to show,
 No kindly heart can prove un-
 kind, I trow:
 Harshness will alienate a
 bosom friend,
 And kindness reconcile a dead-
 ly foe.

Whinfield.

ایمانی باریان که در او روزی نیست
خود از ده روزی که یوسف بنی
صلح رازان روز را روزی نیست
چشم

No. (19).

Alas for that cold heart;
 which never glows
 And love, nor e'er that
 charming sadness knows;
 The days misspent with no re-
 deemming love ;—
 No days are wasted half as
 much as those !

Winfield.

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰

در حیات اگر کسی را نباشد
 در موت هم از خودی نباشد
 در آنوقت خودی پیغمبر نباشد
 در تمام

No. (20).

If the heart knew life's
 secrets here below,
 At death 't would know God's
 secrets too, I trow ;
 But, if you know naught here,
 while still, yourself,
 To-morrow stripped of self,
 what can you know.

Whinfield.

19/5/14

۱۹
۲۰
۲۱
۲۲
۲۳
۲۴
۲۵
۲۶
۲۷
۲۸
۲۹
۳۰
۳۱
۳۲
۳۳
۳۴
۳۵
۳۶
۳۷
۳۸
۳۹
۴۰
۴۱
۴۲
۴۳
۴۴
۴۵
۴۶
۴۷
۴۸
۴۹
۵۰
۵۱
۵۲
۵۳
۵۴
۵۵
۵۶
۵۷
۵۸
۵۹
۶۰
۶۱
۶۲
۶۳
۶۴
۶۵
۶۶
۶۷
۶۸
۶۹
۷۰
۷۱
۷۲
۷۳
۷۴
۷۵
۷۶
۷۷
۷۸
۷۹
۸۰
۸۱
۸۲
۸۳
۸۴
۸۵
۸۶
۸۷
۸۸
۸۹
۹۰
۹۱
۹۲
۹۳
۹۴
۹۵
۹۶
۹۷
۹۸
۹۹
۱۰۰

وہی ہے جس نے
میں کو پیدا کیا
وہی ہے جس نے
میں کو پرورش کیا
وہی ہے جس نے
میں کو سکھایا
وہی ہے جس نے
میں کو سزا دیا
وہی ہے جس نے
میں کو رحمت دی

این یک روز و دو روز است
 چون آب جوی که در میان
 دو کوه می‌دشت
 و در روزی که
 در میان کوه
 می‌دشت

No. (21).

My life lasts but a day or two,
 and last
 Sweeps by like torrent stream
 or desert blast,
 How brief of two days I take no
 heed,—
 The day that's future and the
 day that's past,

Whinfield

این کتاب را در سال ۱۳۰۲
 در شهر تهران در روز
 پنجشنبه ۱۲ بهمن ماه
 در منزل خودم در خیابان
 ولیعصر (عج) در کوچه
 شماره ۱۰۰ در طبقه
 دوم در منزل خودم
 در شهر تهران
 در روز پنجشنبه ۱۲
 بهمن ماه ۱۳۰۲
 در منزل خودم در خیابان
 ولیعصر (عج) در کوچه
 شماره ۱۰۰ در طبقه
 دوم در منزل خودم
 در شهر تهران

گر در پی تو خواهی رفت
 ازین بزم بپوشیده
 بیدان که پیوسته
 چو نام

No. 22.

Who treads in passion's foot-
 steps here below,
 A helpless pauper will depart
 I trow;
 Remember who you are, and
 whence you come,
 Consider what you do and
 whither go.

Whitfield.

[illegible]

No. (23).

Down rain the tears from skies
 enwrap in gloom,
Without this wine, the tulips
 could not, bloom !
As how these flowerets yield
 delight to me
So shall my dust yield flowers,
 God knows for whom.

Whinfield

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰

و این گنجینه از کجاست
 و آن در گنجینه است که در
 زبده نیشین و آن خیال من و آن
 زبده نیشین از زبان
 زبده نیشین از زبان

No. (24).

That pearl is from a mine un-
 known to thee,
 That ruby bears a stamp thou
 canst not see,
 The tale of love some other
 tongue must tell,
 All our conjectures are but
 phantasy.

Whinfield.

کتابخانه
مکتبہ اسلامیہ
لاہور

۱۰۸

در عالم بی وفا
 بیک روی تو ماه
 چنان روشن
 چنان زیاده

No. (25).

This faithless world, my home.
 I have surveyed,
 Yea. and with all my wit deep
 question made.
 But found no moon with face so
 bright as thine,
 No cypress in such stateliness
 arrayed.

Whinfield.

ان شاء الله
 الحمد لله
 على ما هدانا
 لهذا
 بل لا نشكر
 الا الله
 الذي هدانا
 لهذا
 نعم

19/12/21

شیراز

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰
 ۲۰۱
 ۲۰۲
 ۲۰۳
 ۲۰۴
 ۲۰۵
 ۲۰۶
 ۲۰۷
 ۲۰۸
 ۲۰۹
 ۲۱۰
 ۲۱۱
 ۲۱۲
 ۲۱۳
 ۲۱۴
 ۲۱۵
 ۲۱۶
 ۲۱۷
 ۲۱۸
 ۲۱۹
 ۲۲۰
 ۲۲۱
 ۲۲۲
 ۲۲۳
 ۲۲۴
 ۲۲۵
 ۲۲۶
 ۲۲۷
 ۲۲۸
 ۲۲۹
 ۲۳۰
 ۲۳۱
 ۲۳۲
 ۲۳۳
 ۲۳۴
 ۲۳۵
 ۲۳۶
 ۲۳۷
 ۲۳۸
 ۲۳۹
 ۲۴۰
 ۲۴۱
 ۲۴۲
 ۲۴۳
 ۲۴۴
 ۲۴۵
 ۲۴۶
 ۲۴۷
 ۲۴۸
 ۲۴۹
 ۲۵۰
 ۲۵۱
 ۲۵۲
 ۲۵۳
 ۲۵۴
 ۲۵۵
 ۲۵۶
 ۲۵۷
 ۲۵۸
 ۲۵۹
 ۲۶۰
 ۲۶۱
 ۲۶۲
 ۲۶۳
 ۲۶۴
 ۲۶۵
 ۲۶۶
 ۲۶۷
 ۲۶۸
 ۲۶۹
 ۲۷۰
 ۲۷۱
 ۲۷۲
 ۲۷۳
 ۲۷۴
 ۲۷۵
 ۲۷۶
 ۲۷۷
 ۲۷۸
 ۲۷۹
 ۲۸۰
 ۲۸۱
 ۲۸۲
 ۲۸۳
 ۲۸۴
 ۲۸۵
 ۲۸۶
 ۲۸۷
 ۲۸۸
 ۲۸۹
 ۲۹۰
 ۲۹۱
 ۲۹۲
 ۲۹۳
 ۲۹۴
 ۲۹۵
 ۲۹۶
 ۲۹۷
 ۲۹۸
 ۲۹۹
 ۳۰۰
 ۳۰۱
 ۳۰۲
 ۳۰۳
 ۳۰۴
 ۳۰۵
 ۳۰۶
 ۳۰۷
 ۳۰۸
 ۳۰۹
 ۳۱۰
 ۳۱۱
 ۳۱۲
 ۳۱۳
 ۳۱۴
 ۳۱۵
 ۳۱۶
 ۳۱۷
 ۳۱۸
 ۳۱۹
 ۳۲۰
 ۳۲۱
 ۳۲۲
 ۳۲۳
 ۳۲۴
 ۳۲۵
 ۳۲۶
 ۳۲۷
 ۳۲۸
 ۳۲۹
 ۳۳۰
 ۳۳۱
 ۳۳۲
 ۳۳۳
 ۳۳۴
 ۳۳۵
 ۳۳۶
 ۳۳۷
 ۳۳۸
 ۳۳۹
 ۳۴۰
 ۳۴۱
 ۳۴۲
 ۳۴۳
 ۳۴۴
 ۳۴۵
 ۳۴۶
 ۳۴۷
 ۳۴۸
 ۳۴۹
 ۳۵۰
 ۳۵۱
 ۳۵۲
 ۳۵۳
 ۳۵۴
 ۳۵۵
 ۳۵۶
 ۳۵۷
 ۳۵۸
 ۳۵۹
 ۳۶۰
 ۳۶۱
 ۳۶۲
 ۳۶۳
 ۳۶۴
 ۳۶۵
 ۳۶۶
 ۳۶۷
 ۳۶۸
 ۳۶۹
 ۳۷۰
 ۳۷۱
 ۳۷۲
 ۳۷۳
 ۳۷۴
 ۳۷۵
 ۳۷۶
 ۳۷۷
 ۳۷۸
 ۳۷۹
 ۳۸۰
 ۳۸۱
 ۳۸۲
 ۳۸۳
 ۳۸۴
 ۳۸۵
 ۳۸۶
 ۳۸۷
 ۳۸۸
 ۳۸۹
 ۳۹۰
 ۳۹۱
 ۳۹۲
 ۳۹۳
 ۳۹۴
 ۳۹۵
 ۳۹۶
 ۳۹۷
 ۳۹۸
 ۳۹۹
 ۴۰۰
 ۴۰۱
 ۴۰۲
 ۴۰۳
 ۴۰۴
 ۴۰۵
 ۴۰۶
 ۴۰۷
 ۴۰۸
 ۴۰۹
 ۴۱۰
 ۴۱۱
 ۴۱۲
 ۴۱۳
 ۴۱۴
 ۴۱۵
 ۴۱۶
 ۴۱۷
 ۴۱۸
 ۴۱۹
 ۴۲۰
 ۴۲۱
 ۴۲۲
 ۴۲۳
 ۴۲۴
 ۴۲۵
 ۴۲۶
 ۴۲۷
 ۴۲۸
 ۴۲۹
 ۴۳۰
 ۴۳۱
 ۴۳۲
 ۴۳۳
 ۴۳۴
 ۴۳۵
 ۴۳۶
 ۴۳۷
 ۴۳۸
 ۴۳۹
 ۴۴۰
 ۴۴۱
 ۴۴۲
 ۴۴۳
 ۴۴۴
 ۴۴۵
 ۴۴۶
 ۴۴۷
 ۴۴۸
 ۴۴۹
 ۴۵۰
 ۴۵۱
 ۴۵۲
 ۴۵۳
 ۴۵۴
 ۴۵۵
 ۴۵۶
 ۴۵۷
 ۴۵۸
 ۴۵۹
 ۴۶۰
 ۴۶۱
 ۴۶۲
 ۴۶۳
 ۴۶۴
 ۴۶۵
 ۴۶۶
 ۴۶۷
 ۴۶۸
 ۴۶۹
 ۴۷۰
 ۴۷۱

در سوره
 بسم الله الرحمن الرحيم
 الحمد لله رب العالمين
 والصلوة والسلام
 على من لا نبي بعده
 وآل بيته الطيبين
 الطاهرين
 أجمعين

۲۹
بابی
وزن از زمانه رفته بماند
باز که از صد گریخته بماند
از هر دو خلق خجسته بماند

No. (29).

I passed away, while men to
folly clung,
And of my precious pearls not
one was strung;
Ah fools! there died with me a
thousand truths
Which never have been told and
never sung

Whinfield.

ہنسی کی تازہ بہ تازہ
 خوشامیابی کی تازہ بہ تازہ
 خوشامیابی کی تازہ بہ تازہ
 خوشامیابی کی تازہ بہ تازہ

No. (30).

Now is the time of my youth
 outworn,
 My happy spring by autumn
 overborne;
 Ah, bird of youth ! I marked
 not when you came,
 Nor when you fled, and left
 me thus forlorn.

Whinfield,

یاران جو پوچھو
خود را کج حال
باز می بینید
نور کمال
مستحق
نمی جوئید
بچاره
فلان را بدید جاوید
مستحق

No. (31).

O comrades dear, when hither ye
repair
In times to come, communion
sweet to share,
While the cupbearer pours you
old Magh wine,
Call poor Khayyam to mind,
and breathe a prayer.

Whinfield.

این خانم را از پدر و مادر خود جدا کرده اند
و او را به یک کوهستان فرستاده اند که در آنجا
پایان یافته است

No. (32).

Life's caravan is hastening on
its way ;
Brood not on troubles of the
coming day,
But fill the wine-cup ere sweet
night be gone,
And snatch a pleasant moment
while you may.

Whinfield,

از این

در این کتاب
مکتب
مکتب
مکتب
مکتب

مکتب
مکتب
مکتب
مکتب
مکتب

یاران موافق، همه از دست
در پای ای گلشن پستان
روزی و شبی و روزی و شبی
در پای ای گلشن پستان

No. (33).

My comrades all are gone ; Death,
deadly foe,
Hath caught them one by one, and
trampled low ;
They shared life's feast, and
drank its wine with me,
But lost their heads, and
dropped a while ago,
Whinfield.

باران عدم روان و آب و آتش
 چو کوه و دریا و زمین و آسمان
 همه در یک کف و یک کفایت
 و در یک کف و یک کفایت

اے کون سا بے شک و یقین ہے جو
 دنیا کی ہر چیز کو فنا کر دے
 جس کو ہم نے سب سے زیادہ عزیز
 رکھا ہے اور جس کو ہم نے سب سے
 زیادہ عزیز رکھا ہے

No. (34).

The world will last long after
 my poor fame
 Has passed away, yea, any my
 very name.
 Aforetime, ere we came, we
 were not missed ;
 When we are dead and gone,
 will be the same.

Whinfield.

زبان چرخ غمگین را بچرخانند
فکرتا با باد و باران در آید
و رخسار خندان بر لبش آید
چشم

No. (35)

Ere sorrows' inroads make re-
sistance vain,
Bid them with rosy wine your
strength sustain ;
You are not gold ; once hidden
in the earth,
No one will care to dig you
up again !

Whinfield.

فخریه
شیرین
روزباده در جام
خاک منادی
از روزگار
مستدام

No. (36).

The sun doth smite the roofs
with orient ray,
And, Khusráo-like, his wine-
red sheen display ;
Arise, and drink ! the herald
of the dawn
Proclaims the advent of another
day.

Whinfield.

۲۱
 ۱۷
 ۱۸
 ۱۹
 ۲۰
 ۲۱
 ۲۲
 ۲۳
 ۲۴
 ۲۵
 ۲۶
 ۲۷
 ۲۸
 ۲۹
 ۳۰
 ۳۱
 ۳۲
 ۳۳
 ۳۴
 ۳۵
 ۳۶
 ۳۷
 ۳۸
 ۳۹
 ۴۰
 ۴۱
 ۴۲
 ۴۳
 ۴۴
 ۴۵
 ۴۶
 ۴۷
 ۴۸
 ۴۹
 ۵۰
 ۵۱
 ۵۲
 ۵۳
 ۵۴
 ۵۵
 ۵۶
 ۵۷
 ۵۸
 ۵۹
 ۶۰
 ۶۱
 ۶۲
 ۶۳
 ۶۴
 ۶۵
 ۶۶
 ۶۷
 ۶۸
 ۶۹
 ۷۰
 ۷۱
 ۷۲
 ۷۳
 ۷۴
 ۷۵
 ۷۶
 ۷۷
 ۷۸
 ۷۹
 ۸۰
 ۸۱
 ۸۲
 ۸۳
 ۸۴
 ۸۵
 ۸۶
 ۸۷
 ۸۸
 ۸۹
 ۹۰
 ۹۱
 ۹۲
 ۹۳
 ۹۴
 ۹۵
 ۹۶
 ۹۷
 ۹۸
 ۹۹
 ۱۰۰

یاران یواخت چو دیدار
 ای که ز دوست یار یار
 چون با دانه تو گویا
 می پاشد بر کف یار
 چو دیدار

No. (37).

Comrades ! whene're ye meet to-
 gether here,
 Recall to mind the friend ye
 once held dear ;
 And, when the wine-cups reach
 his vacant seat,
 Spill a few drops his thirsty
 dust to cheer.

Whinfield.

بدرستی

نیز به چنانکه در تواتر است

از

بدرستی و درستی و درستی
و درستی و درستی و درستی
و درستی و درستی و درستی

چندان کرم و لطف ترا عجز و نیاز
 زان دامن و آسودگی و آسودگی
 زان دامن و آسودگی و آسودگی
 زان دامن و آسودگی و آسودگی

No. (38)

Why didst Thou at the first
 pour down on me
 Such favours and such sweet
 prosperity,
 And now endeavour to afflict
 my heart?
 What is it I have done to
 anger Thee?

Whinfield.

باب اولیٰ
 در بیان حکم و شایانہ دارو
 وزیر
 نے خادم کے لئے
 متاویز بنایا
 کہ
 ہر جا
 دارو

No. (39)

Let him rejoice who has a
loaf of bread,
A little nest wherein to lay
his head,
Is slave to none, and no man
slaves for him,—
In truth his lot is wondrous
well bestead.

Whinfield.

[illegible]

در آن روز
 که از میان
 این دنیا
 برآید
 و در آن روز
 که از میان
 این دنیا
 برآید

No. (40).

Then, when the good receive
 their portions due,
 To this poor wretch will fall
 a portion too;
 If good, I shall be numbered
 with the good,
 If wicked, through the good
 find mercy too!

Whinfield.

۱۲
 در این کتاب
 از کتب
 قدسی
 و
 مبارکی
 است
 که
 در
 آن
 از
 کتب
 قدسی
 و
 مبارکی
 است
 که
 در
 آن
 از
 کتب
 قدسی
 و
 مبارکی
 است

۱۲
 جلد اول
 کتاب الفوائد
 فی شرح
 کتاب التوحید
 فی شرح
 کتاب التوحید
 فی شرح
 کتاب التوحید

این جمع الکلیست
 از غصه و غم و اندوه
 وین غم و اندوه
 از غم و اندوه
 وین غم و اندوه
 از غم و اندوه

No. (43).

Strange! the great lord, the
 wealthy citizen
 Find their own lives a burden
 sore, but when
 They meet with poorer men, not
 slaves to sense,
 They scarcely deign to reckon
 them as men.

Whinfield.

باب اول

فصل اول در بیان
اصول و مبانی

در بیان

اصول و مبانی
در بیان

۱۰۰

جان بگو

پیشانی کی طرف سے

۸۰

وہ کہتا ہے کہ میں نے اپنے
میں سے اپنے لیے لیا ہے

ایمان عالم فناء
و این کیم و نیست
در آن عالم فناء
و این کیم و نیست

No. (45).

Prophet, o'er kings predomi
nent in might,
Know'st thou when wine can
make 'our spirits light?
On Sunday, Monday, Tuesday,
Wednesday, Thursday,
Friday, and Saturday, both day
and night!

Whinfield.

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰

باری بر من
 از عالم راز
 بگویم پند از عالم راز
 من از عالم راز
 زنجار من
 زان در که در عالم راز
 من خاتم

No. (40).

I flew here, like a bird from
 the wild, in aim
 Upto a higher nest my course
 to frame;
 But, finding here no guide who
 knows the way,
 Fly out by the same door where
 through I came.

Whinfield.

۱۰۰

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰

کتابخانه
مکتبہ اسلامیہ
پنجاب

چند روزی با من خواند و نوشت
 و من نیز با او خواندم و نوشتم
 و این کار را تا مدت مدیدی
 انجام دادیم

• No. (47).

I studied with the masters
 long ago,
 And then myself taught pupils
 what I know;
 Hear now the sum and upshot
 of it all,—
 "We come from earth and to the
 winds we go."

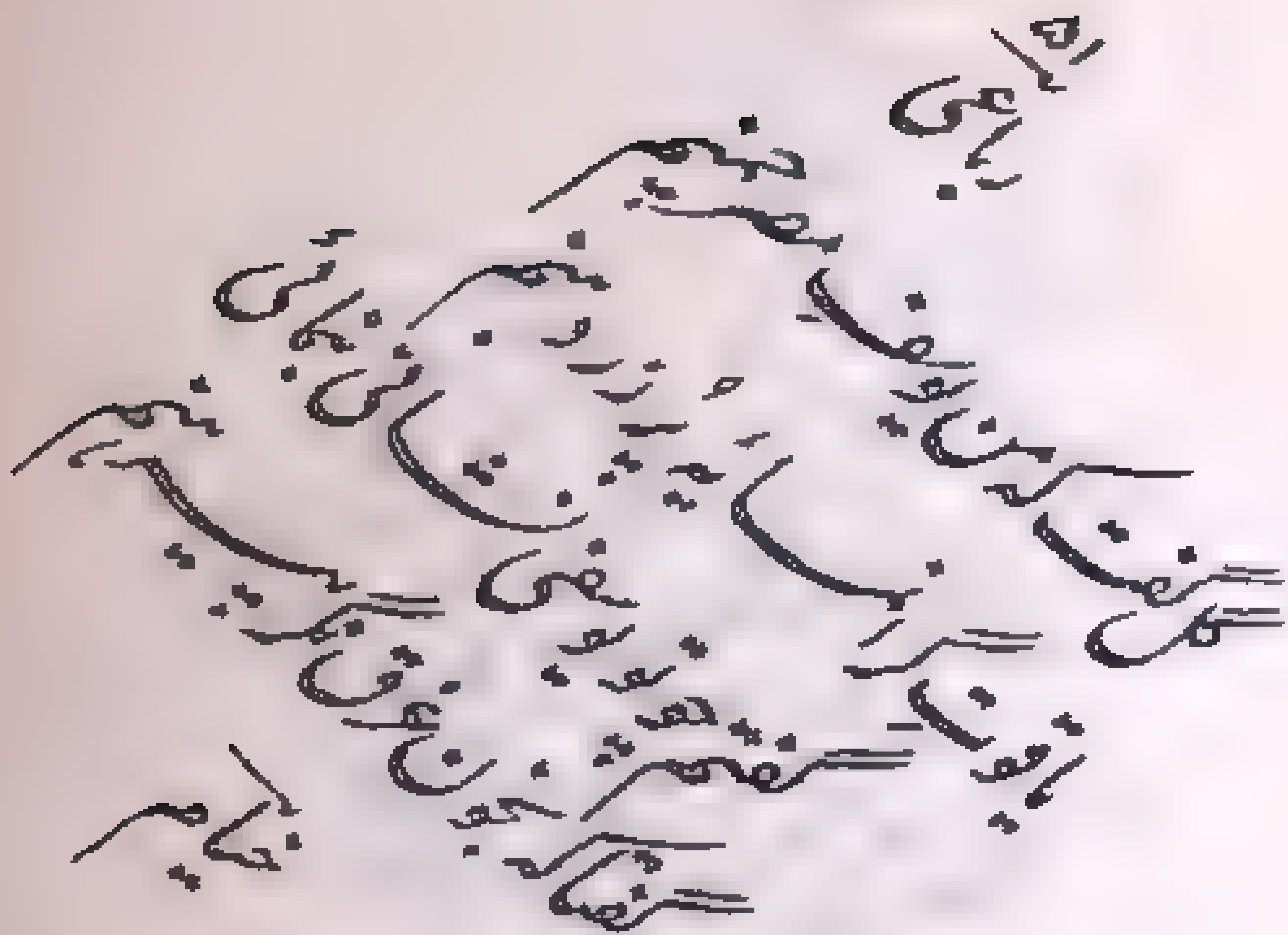
Whitfield.

در این کتاب
 شرح و توضیح
 در باب اول
 در باب دوم
 در باب سوم
 در باب چهارم
 در باب پنجم
 در باب ششم
 در باب هفتم
 در باب هشتم
 در باب نهم
 در باب دهم
 در باب یازدهم
 در باب بیستم

یابنی
 شکوهت از قشاکم آوردم
 خندان خندان
 بیدار
 آفتاب
 بزم

[illegible]

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰
 ۲۰۱
 ۲۰۲
 ۲۰۳
 ۲۰۴
 ۲۰۵
 ۲۰۶
 ۲۰۷
 ۲۰۸
 ۲۰۹
 ۲۱۰
 ۲۱۱
 ۲۱۲
 ۲۱۳
 ۲۱۴
 ۲۱۵
 ۲۱۶
 ۲۱۷
 ۲۱۸
 ۲۱۹
 ۲۲۰
 ۲۲۱
 ۲۲۲
 ۲۲۳
 ۲۲۴
 ۲۲۵
 ۲۲۶
 ۲۲۷
 ۲۲۸
 ۲۲۹
 ۲۳۰
 ۲۳۱
 ۲۳۲
 ۲۳۳
 ۲۳۴
 ۲۳۵
 ۲۳۶
 ۲۳۷
 ۲۳۸
 ۲۳۹
 ۲۴۰
 ۲۴۱
 ۲۴۲
 ۲۴۳
 ۲۴۴
 ۲۴۵
 ۲۴۶
 ۲۴۷
 ۲۴۸
 ۲۴۹
 ۲۵۰
 ۲۵۱
 ۲۵۲
 ۲۵۳
 ۲۵۴
 ۲۵۵
 ۲۵۶
 ۲۵۷
 ۲۵۸
 ۲۵۹
 ۲۶۰
 ۲۶۱
 ۲۶۲
 ۲۶۳
 ۲۶۴
 ۲۶۵
 ۲۶۶
 ۲۶۷
 ۲۶۸
 ۲۶۹
 ۲۷۰
 ۲۷۱
 ۲۷۲
 ۲۷۳
 ۲۷۴
 ۲۷۵
 ۲۷۶
 ۲۷۷
 ۲۷۸
 ۲۷۹
 ۲۸۰
 ۲۸۱
 ۲۸۲
 ۲۸۳
 ۲۸۴
 ۲۸۵
 ۲۸۶
 ۲۸۷
 ۲۸۸
 ۲۸۹
 ۲۹۰
 ۲۹۱
 ۲۹۲
 ۲۹۳
 ۲۹۴
 ۲۹۵
 ۲۹۶
 ۲۹۷
 ۲۹۸
 ۲۹۹
 ۳۰۰
 ۳۰۱
 ۳۰۲
 ۳۰۳
 ۳۰۴
 ۳۰۵
 ۳۰۶
 ۳۰۷
 ۳۰۸
 ۳۰۹
 ۳۱۰
 ۳۱۱
 ۳۱۲
 ۳۱۳
 ۳۱۴
 ۳۱۵
 ۳۱۶
 ۳۱۷
 ۳۱۸
 ۳۱۹
 ۳۲۰
 ۳۲۱
 ۳۲۲
 ۳۲۳
 ۳۲۴
 ۳۲۵
 ۳۲۶
 ۳۲۷
 ۳۲۸
 ۳۲۹
 ۳۳۰
 ۳۳۱
 ۳۳۲
 ۳۳۳
 ۳۳۴
 ۳۳۵
 ۳۳۶
 ۳۳۷
 ۳۳۸
 ۳۳۹
 ۳۴۰
 ۳۴۱
 ۳۴۲
 ۳۴۳
 ۳۴۴
 ۳۴۵
 ۳۴۶
 ۳۴۷
 ۳۴۸
 ۳۴۹
 ۳۵۰
 ۳۵۱
 ۳۵۲
 ۳۵۳
 ۳۵۴
 ۳۵۵
 ۳۵۶
 ۳۵۷
 ۳۵۸
 ۳۵۹
 ۳۶۰
 ۳۶۱
 ۳۶۲
 ۳۶۳
 ۳۶۴
 ۳۶۵
 ۳۶۶
 ۳۶۷
 ۳۶۸
 ۳۶۹
 ۳۷۰
 ۳۷۱
 ۳۷۲
 ۳۷۳
 ۳۷۴
 ۳۷۵
 ۳۷۶
 ۳۷۷
 ۳۷۸
 ۳۷۹
 ۳۸۰
 ۳۸۱
 ۳۸۲
 ۳۸۳
 ۳۸۴
 ۳۸۵
 ۳۸۶
 ۳۸۷
 ۳۸۸
 ۳۸۹
 ۳۹۰
 ۳۹۱
 ۳۹۲
 ۳۹۳
 ۳۹۴
 ۳۹۵
 ۳۹۶
 ۳۹۷
 ۳۹۸
 ۳۹۹
 ۴۰۰
 ۴۰۱
 ۴۰۲
 ۴۰۳
 ۴۰۴
 ۴۰۵
 ۴۰۶
 ۴۰۷
 ۴۰۸
 ۴۰۹
 ۴۱۰
 ۴۱۱
 ۴۱۲
 ۴۱۳
 ۴۱۴
 ۴۱۵
 ۴۱۶
 ۴۱۷
 ۴۱۸
 ۴۱۹
 ۴۲۰
 ۴۲۱
 ۴۲۲
 ۴۲۳
 ۴۲۴
 ۴۲۵
 ۴۲۶
 ۴۲۷
 ۴۲۸
 ۴۲۹
 ۴۳۰
 ۴۳۱
 ۴۳۲
 ۴۳۳
 ۴۳۴
 ۴۳۵
 ۴۳۶
 ۴۳۷
 ۴۳۸
 ۴۳۹
 ۴۴۰
 ۴۴۱
 ۴۴۲
 ۴۴۳
 ۴۴۴
 ۴۴۵
 ۴۴۶
 ۴۴۷
 ۴۴۸
 ۴۴۹
 ۴۵۰
 ۴۵۱
 ۴۵۲
 ۴۵۳
 ۴۵۴
 ۴۵۵
 ۴۵۶
 ۴۵۷
 ۴۵۸
 ۴۵۹
 ۴۶۰
 ۴۶۱
 ۴۶۲
 ۴۶۳
 ۴۶۴
 ۴۶۵
 ۴۶۶
 ۴۶۷
 ۴۶۸
 ۴۶۹
 ۴۷۰
 ۴۷۱

No. (51).

Quoth rose, "I am the Yusuf
flower, I swear,
For in my mouth rich golden
gems I bear:"

I said, "Show me another
proof," Quoth she,

"Behold this blood-stained
vesture that I wear!

Whinfield.

اے مجھ کو
 بے پروا نہ کر
 کہ میں تیرا
 دل لگا ہوں
 تیرے لیے
 سب کچھ کر

چو درگاه برین درگاه
 چو درگاه برین درگاه
 چو درگاه برین درگاه
 چو درگاه برین درگاه
 چو درگاه برین درگاه
 چو درگاه برین درگاه
 چو درگاه برین درگاه
 چو درگاه برین درگاه
 چو درگاه برین درگاه
 چو درگاه برین درگاه

No (93).

Was e'er man born who never
went astray?

Did ever mortal pass a sinless
day?

If I do ill and Thou requite
with ill,

Wherein does our behaviour dif-
fer, pray?

Whinfield.

سرایان و کسب و کار
 و تجارت و بازرگانی
 و صنایع و حرفه
 و کسب و کار و تجارت
 و صنایع و حرفه
 و کسب و کار و تجارت
 و صنایع و حرفه

کجایان که از لب تو
 می آید حیات منم
 گمزار که به لب تو
 بنفوسم و به لب تو
 بنفوسم و به لب تو
 بنفوسم و به لب تو

No. (54).

The fount of life is in that lip
 of thine,
 Let not the cup's lip touch that
 lip of thine.
 Beware me, if I fail to drink
 his blood,
 For who is he, to touch that
 lid of thine?

Whinfield

اچھے اور برے
 لوگوں کے درمیان
 جو فرق ہے
 اس کا
 نام
 ہے
 اخلاقیات

لبز صبا درین گلستان
 عین جمال و سائیدگی
 ز فاکر اینست و ز جلال
 بیستم

No. (56).

Bulbuls, doting on roses, oft
 complain
 How frowward breezes rend their
 veils in twain;
 Sit we beneath this rose, which
 many a time
 Has sprung from earth, and drop-
 ped to earth again.

Whinfield.

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰

زبان و لعل

بگویند و بگویند
که در میان کوه و کوه
ناله

بگویند و بگویند
که در میان کوه و کوه
ناله

گر نہ فریب دین و دنیا
 نہ ترس و نہ امید
 نہ زبان و نہ دین
 نہ جان و نہ دین
 نہ جان و نہ دین

No. (59).

I never would have come, had I
 been asked !
 When would I choose to go, if I
 were asked ?
 I would forswear this world,
 and would dispense
 With coming, being, going,
 were I asked !

Whinfield.

۱۹
 (۱۹۵۵)
 ۲۰
 ۲۱
 ۲۲
 ۲۳
 ۲۴
 ۲۵
 ۲۶
 ۲۷
 ۲۸
 ۲۹
 ۳۰
 ۳۱
 ۳۲
 ۳۳
 ۳۴
 ۳۵
 ۳۶
 ۳۷
 ۳۸
 ۳۹
 ۴۰
 ۴۱
 ۴۲
 ۴۳
 ۴۴
 ۴۵
 ۴۶
 ۴۷
 ۴۸
 ۴۹
 ۵۰
 ۵۱
 ۵۲
 ۵۳
 ۵۴
 ۵۵
 ۵۶
 ۵۷
 ۵۸
 ۵۹
 ۶۰
 ۶۱
 ۶۲
 ۶۳
 ۶۴
 ۶۵
 ۶۶
 ۶۷
 ۶۸
 ۶۹
 ۷۰
 ۷۱
 ۷۲
 ۷۳
 ۷۴
 ۷۵
 ۷۶
 ۷۷
 ۷۸
 ۷۹
 ۸۰
 ۸۱
 ۸۲
 ۸۳
 ۸۴
 ۸۵
 ۸۶
 ۸۷
 ۸۸
 ۸۹
 ۹۰
 ۹۱
 ۹۲
 ۹۳
 ۹۴
 ۹۵
 ۹۶
 ۹۷
 ۹۸
 ۹۹
 ۱۰۰

چرخ کبریا که در آسمان است
 چه چرخ کبریا که در آسمان است
 چه چرخ کبریا که در آسمان است
 چه چرخ کبریا که در آسمان است
 چه چرخ کبریا که در آسمان است
 چه چرخ کبریا که در آسمان است
 چه چرخ کبریا که در آسمان است
 چه چرخ کبریا که در آسمان است
 چه چرخ کبریا که در آسمان است
 چه چرخ کبریا که در آسمان است

No. (60).

O wheel of heaven, what have I
 done to you.
 That you should thus oppress me:
 tell me true;
 To get a drink I have crouched
 and stoop,
 And for my bread you make me
 beg and sue.

Whinfield.

در این کتاب
 شرحی بر
 کتاب
 الفقه
 در
 اصول
 و
 فروع
 است

مرد و مردی
 در هر کس
 روحی است
 که در او
 نورانی
 و در او
 نورانی
 و در او
 نورانی

No. (61).

Man is a cup, his soul the wing
therein;

Flesh is a pipe, spirit the
voice within.

O Khyyam, have you fathomed
what man is?

A magic lantern with a light
therein!

. Whinfield.

19/5/21

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

یہاں پر ایک عجیب و غریب منظر دکھائی دیتا ہے۔

اس منظر کی وجہ سے یہاں پر ایک عجیب و غریب منظر دکھائی دیتا ہے۔

یہاں پر ایک عجیب و غریب منظر دکھائی دیتا ہے۔

No. (62).

I take it hard that men should
rail at me,
When'er I swerve I swerve from
sobriety;
Ah ! if all peccadilloes made us
drunk,
How many sober persons should I
see?

Whinfield

۱۱۱
بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله رب العالمین
والصلاة والسلام
على سيدنا محمد
الطاهر الطيب

البرکات
والسلامة
على آله
وآلہ
الطہرین

بسیار است
میشی ازین قویست و نهاری بود است
گر زنده فلک ز بهر کاری بود است
ز بهر کاری بود است
کلان مریدان هم بهر کاری بود است
چشم

No. (63).

Days changed to nights, ere you
were born, or I,
And on its business ever rolled
the sky ;
See you tread gently on this dust,
perchance,
'Twas once the apple of beauty's
eye.

Whitfield.

زبان عجم

چرا که در دور و اریز دنیا به جا
چرا که در دنیا به جا

چرا که در دنیا به جا

چرا که در دنیا به جا
چرا که در دنیا به جا
چرا که در دنیا به جا

عالم
مطبع
مطبع کتبہ ابراہیمیہ شیش روڈ
حیدرآباد دکن

مے دواتشہ

یعنے

ترجمہ رباعیات سرخیام مشاپوری
از

شوکت ملگرامی

مکتبہ

سید محمد علی ملگرامی

صدر مدرس مدرسہ فوقانیہ ناندرہ